EL MIRALL

AGOST 1987 NÚM. 10 225 PTS. (IVA INCLÒS)

PERE JOAN

LA RECUPERACIÓ DE PALMA

CARNET JOVE

Ara a les Balears ser jove té més avantatges

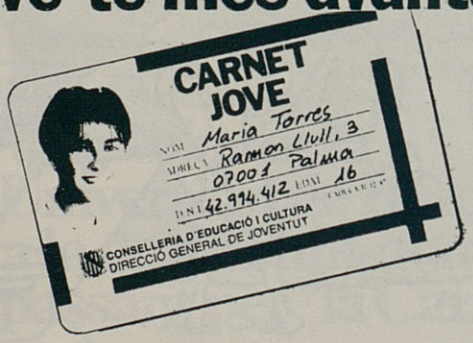

Amb el Carnet Jove ara tot et resultarà molt més barat. A cinemes, teatres, museus, botigues de moda, transports, auto-escoles, perruqueries, instal.lacions esportives, assegurances, etc... et fan importants descomptes al presentar-lo.

Si tens entre 15 i 25 anys i moltes ganes de fer coses, presenta't amb el D.N.I. i una foto carnet a alguna de les següents entitats:

CAIXA DE BALEARS "SA NOSTRA"

"la Caixa"

BANCA MARCH

BANCO DE BILBAO

OFICINES D'INFORMACIÓ JUVENIL

AMB LA COL.LABORACIÓ DE PIMEM I AFEDECO

I no t'oblidis de sol.licitar la Guia del Carnet Jove. N'és plena d'avantatges.

GOVERN BALEAR

CONSELLERIA D'EDUCACIÓ I CULTURA
DIRECCIO GENERAL DE JOVENTUT

TDP • Taller de Publicitat • Tel. 72 17 22

Universidad de Mallorca BIBLIOTECA Baleares

SUMARI

EL MIRALL

Agost 87 - N.º 10

ANY I

Edita:
OBRA CULTURAL BALEAR

Conseller Delegat:
Miquel Pasqual

Informació i correspondència:
Apartat de Correus n.º 619
Telèfons (971) 72 32 99 / 72 59 37
07080 Palma (Mallorca)

Delegació a Barcelona:
C/. Montcada, 20 (Palau Dalmases)
08003 Barcelona

Delegació a València:
C/. Moratín, 15
46001 València

Director:
Climent Picornell

Cap de Redacció:
Pere Estelrich

Secretari de Redacció:
Joan Font

Consell de Redacció:
Miquel Cardell
Bernat Calafat
Jaume Falconer
Antoni Ginard i Bujosa
Catalina Mir i Fullana
Mateu Morro i Marcè
Lleonard Muntaner i Mariano
Antoni Nadal i Soler
Francesca Sastre
Gaspar Valero i Martí

Subscripció: 4.500 ptes. anuals
Estranger: 5.000 ptes. anuals
Preu de l'exemplar: 225 ptes.

Els articles publicats en aquesta revista expressen únicament l'opinió dels seus autors.

Disseny: Jaume Falconer

Coberta: Dibuix de Pere Joan

Maquetació:
Joan Font i Antoni Canyelles i Oliver

Fotocomposició:
Documenta, S.A. - Quint, 3

Impressió:
Taller Gràfic Ramon
Jaume Balmes, 43 - Tel. 75 44 32
07004 Palma de Mallorca

Dipòsit Legal: P.M. 10-1987

Amb el suport de

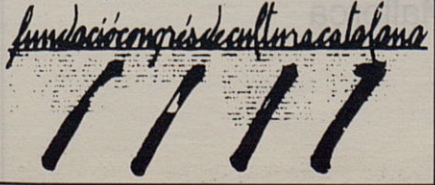

Pàg. 2 — **BÚSTIA**

Pàg. 3 — **EDITORIAL**

Pàg. 4 — **PASSATGERS DE PALMA**
Antoni Quintana: *Pere Joan*

Pàg. 6 — **PERFORMANCE**
Gabriel Janer Manila: *Pobra Margaret*

Pàg. 7 — **SOCIETAT PRETURÍSTICA**
Toni Marimon / Xavier Salvà:
Les desventures de l'aviació legionària a Mallorca

Pàg. 9 — **LA MOGUDA PLANETÀRIA**
Antoni Ginard: *També la llengua*

Pàg. 10 — **URBANISME**
Joana Roca: *El Puig de Sant Pere i la recuperació de Palma*

Pàg. 11 — **ENIGMES DE LA NOSTRA HISTÒRIA**
Miquel Ferrà i Martorell: *Selva i la casa del cavaller d'Orient*

Pàg. 12 — **NATURA**
Pere Llofriu: *La jardineria*

Pàg. 15 — **RECULL: D'AQUÍ I DEL MÓN**
Miquel Company / Miquel Grimalt

Pàg. 17 — **MUNTANYA**
Jaume Llabrés Mulet: *Canaletes de muntanya, l'aigua viva que mor*
Mateu Morro: *Països i muntanyes*

Pàg. 24 — **CULTURA**
Cathy Sweeney: *El cas d'Irlanda*
Miquel Alenyà: *Els antics llinatges d'Alcúdia i els noms de lloc catalans*
Toni Marimon: *Seminari sobre moviments socials*

Pàg. 26 — **HORITZONS SEPARABLES**
Boro Miralles: *Crak!*

Pàg. 30 — **ROCK AL VOLTANT DEL MIRALL**
Mateu Ensenyat: *Whitesnake - 1987*

Pàg. 31 — **MÚSICA**
Ferran Gómez: *Amb motiu del cinquè concurs de pop-rock*

Pàg. 32 — **CINEMA**
Jaume Oliver i Adrover: *Marlowe, Philip Marlowe*

Pàg. 33 — **LLIBRES**

Pàg. 34 — **CRE·A·CCIÓ**

Pàg. 36 — **PASSATEMPS**
Bernat J. Amengual

BÚSTIA

AL PARLAMENT DE LES ILLES BALEARS I A LES AUTORITATS DEL NOSTRE POBLE

Conscients i dolguts de la situació de la MISÈRIA A MALLORCA. D'una misèria que condemna a la desesperació de sobreviure sense una feina normal milers d'aturats. D'una misèria que condemna a la marginació milers de vells, de malats terminals, de baldats, de folls,... per la carència d'un sopluig adequat. D'una misèria que condemna a mort, a la mort de la sobredosi, de la SIDA, de la prostitució, de la delinqüència,... milers de drogaaddictes, d'infants abandonats i de joves desencisats.

Conscients i avergonyits que aquesta misèria creixi, per molt que vulguem amagar-la, enfront d'una Mallorca de luxe i d'opulència; d'una Mallorca que malgasta milions en festes i foteses; d'una Mallorca que té adreçats més de tres-cents mil llits per a la gent de fora, mentre tira al carrer molts d'aquells que aixecaren els hotels i escuraren els plats durant els anys del boom turístic; d'una Mallorca que havia conegut la pobresa en moltes avinenteses històriques, però mai no havia consentit la degradació de la seva gent; d'una Mallorca cada vegada més tancada, més egoista, més insolidària, més nafrada per la mancança de somnis i esperances.

Conscients, per altra banda, que, just que volguéssim tots, just que ens hi dedicàssim amb coratge i curolla, just que ens hi abocàssim sense burocràcies i envitricolls, hi podríem posar remei, encara.

ENS DIRIGIM A LES INSTITUCIONS I AUTORITATS DEL NOSTRE POBLE perquè DECLARIN, amb la urgència dels moments catastròfics, un ESTAT D'EMERGÈNCIA PER LA MISÈRIA, al mateix temps que afavoreixin, amb l'empenta de la seva influència, una UNIFICACIÓ DE FORCES I D'ESFORÇOS, tot depositant dins UNES SOLES MANS la direcció d'eixa mesura excepcional de cara a guarir les llagues d'eixa nóva pesta que ha començat a assolar el nostre Poble.

Marginats -La Sapiència-

Boutique

C/. Impremta, n.º 1 (Pas d'en Quint)
Tel. (971) 72 40 98 - 07001 Palma de Mallorca

EDITORIAL

PROJECTE "EL MIRALL" : CAP A UNA NOVA ÈPOCA

És ben clar que els projectes de normalització del català passen, avui, per dues accions prioritàries: l'escola i els mitjans de comunicació. És en aquest sentit que l'Obra Cultural Balear impulsà la transformació de la revista que editava abans -*Lluc*-, que es publicava cada dos mesos, en revista mensual i, posteriorment, retornada la capçalera de la revista *Lluc* al seus propietaris, es creà la nova publicació quinzenal *El Mirall*, que teniu ara a les vostres mans.

El quinzenari ha anat resolent, sense interrompre la seva publicació, els nombrosos problemes d'estructura que han anat sorgint, amb el suport de l'Obra Cultural Balear.

Fins aquí l'exposició dels antecedents. Ara ve el plantejament del projecte. L'Obra Cultural Balear, en aquests darrers temps, ha anat adquirint àrees de responsabilitat i gestió que han transformat molt l'entitat. A més d'editar *El Mirall*, té esment d'activitats com VOLTOR (que manten el repetidor que fa arribar el senyal de TV3 i comença a produir emissions pròpies); s'encarrega d'organitzar cursos de català per a adults, amb més de 2.000 alumnes; ja té tretze delegacions a pobles i cinc que s'obriran pròximament; acull la CENC i la seva tasca de promoció de l'ensenyament en català a escoles i instituts, a part de les activitats tradicionals de l'Obra Cultural Balear, ben conegudes de tots, entre les quals cal destacar, actualment, el vetllar per la difusió i l'aplicació de les Conclusions del II Congrés Internacional de la Llengua Catalana (al qual *El Mirall* dedicà un número monogràfic) i de la Llei de Normalització Lingüística.

Hom ha d'afegir a tot això el projecte d'obertura del "Centre Cultural Polifuncional", al casal que Joan Alcover llegà a la nostra entitat (Biblioteca -enriquida amb importants donacions recents-, sala d'exposicions, sala d'actes, local per als joves, etc.).

Encara que l'augment de socis segueixi un ascens important (una mitjana de dos nous socis per dia) els problemes econòmics i de reordenació de les activitats són palesos. És en aquest sentit que *El Mirall* projecta organitzar-se més autònomament, per subvenir les demandes i la problemàtica que una publicació quinzenal exigeix.

El projecte *El Mirall* anirà a encaminat a constituir una associació autonòma, però vinculada a l'Obra Cultural Balear. Un projecte integrador de persones interessades en els mitjans de comunicació en català a les Illes, de cara a capitalitzar i organitzar la revista com un mitjà efectiu que incideixi més fortament en la nostra societat.

Per preparar bé aquest projecte, la revista deixarà de sortir durant aquest estiu. La qual cosa no vol dir que es deixi de fer feina. En aquest sentit us anunciam que rebreu una enquesta, que agrairíem moltíssim ens féssiu arribar un cop contestada, per mirar de conjuntar el màxim possible els interessos dels lectors i subscriptors, els de la redacció de la revista i els de l'Obra Cultural Balear.

Fins a la propera tardor.

PASSATGERS DE PALMA

PERE JOAN

ANTONI QUINTANA

***Pere Joan*, Palma 1956, es dedica a contar històries. Utilitza el còmic, l'escriptura i la conversió. Conta anècdotes, li agrada ser frívol sobretot ara que som a l'estiu, i utilitza l'humor per sortir-ne de les situacions que li presenta la vida. Des dels dos anys no té pituïtària a causa d'uns medicaments que va prendre. Això el podria convertir en personatge de qualsevol història, i conta com una revelació que el nas i les orelles creixen a mesura que ens feiem adults.**

La seva professió no el farà ric i per això juga a la primitiva i compra els cupons dels cecs que després distribueix entre la gent. Mentres tant procura ser present als mitjans de comunicació perquè les seves mongetes depenen molt del que la gent el conegui o no.

Pere Joan: "A mi no em preocupa ningú"

-Vós, heu fet coses per encàrrec?

-Això s'havia fet sempre fins que va aperèixer el concepte d'"artista".

-Em pensava que els artistes d'avui en dia no ho fèieu i que el que volíeu era treballar en "llibertat".

-No crec gaire en els genis o almenys no m'agraden. A mi m'agradaria treballar com es feien les pel.lícules de Hollywood d'un temps. Un director, un guionista i sobretot un productor.

En definitiva, crec que un ha de tenir la suficient confiança en ell mateix per acceptar encàrrecs. No es tracta de fer històries contractades, però sí de fer una història sobre la qual et donen un tema. Crec que un pot fer un encàrrec amb la seva pròpia personalitat, i això no ho tenen les obres del geni. Quan no hi ha encàrrec és fàcil colar un doi, és quan un vomita.

-Però tornam a les coses de sempre. Qui pot fer un encàrrec? Vós sempre havíeu dit que us agradava fer còmic perquè podíeu arribar a tothom i ara això ja no és així amb l'encàrrec.

-Amb els encàrrecs es pot fer igual. Faig encàrrecs per publicitat, i està clar que arriben a tothom.

-Aleshores, com feieu feina?

-Com aquella pel.lícula de Houston que ara fa poc feren per TV, Beat the Devil, *on rodaven el que havien escrit el dia abans. Jo treball sobre el que m'ha succeït el dia abans.*

-Vaja, amb desordre.

-No sempre, encara que hi ha gent que és molt desordenada. El meu taller és una taula d'un metre quadrat i no hi sol haver gaire desordre. El que sí faig és cobrar amb desordre, amb IVA, sense IVA, i no sé massa bé qui em paga. Podria tenir l'status de pobre de solemnitat.

-Què és el que us resulta divertit?

-Beure, això em diverteix. Crec que és just i necessari. Naruralment també em diverteixen moltes més coses.

-Que beveu, per ser més sociable o per congraciar-vos amb vós mateix?

-Hi ha gent que ho fa per ser més sociable i n'hi ha d'altra que la beguda els fa insociables. A mi concretament em fa molt sociable.

-I sou sociable amb qui no us cau bé?

-Bé, aquests no els veig com a persones sinó com a personatges i m'ho prenc amb molta rialla. A mi no em preocupa ningú.

-Ni vós mateix?

-Sí, clar, però és que això és el mínim.

-No us preocupa donar, de vegades, la imatge d'anar molt perdut?

-A dins ca meva sí, i al món exterior em preocupa qualque vegada, però a aquests límits no hi arrib gaire sovint. No em preocupa anar massa alegre perquè no em preocupa la imatge que don, i els qui no em cauen bé els caricaturitz. Així i tot, hi ha gent que m'interessa i molt; l'humor és la tercera via, ni sí ni no, sinó l'humor.

-Si la gent no us emociona, què feu? Dueu relacions correctes?

-Que va! Vaig a ca els meus amics i pos els peus damunt la taula, em convid a sopar, bec el seu vi.

-No us preneu res amb apassionament? Ni les al.lotes?

-Bé, enguany hi ha l'atractiu dels nous banyadors que mostren les caderes molt més exageradament que l'any passat. Ja no hi ha nudistes. Ara es tracta de provocació pervertida, encara que he de dir que aquests banyadors estan beníssim a les al.lotes que estan beníssim.

-Us faríeu acompanyar per una al.lota amb un banyador així?

-No, no és això, però tampoc no ho vull dir ara. El que sí m'apassiona és menjar i dormir. Bé, el que m'agrada no és exactament dormir, sinó aquesta perllongació que feiem del somni quan som dins el llit i que no és més que la improductivitat mateixa.

-I això ho feieu habitualment?

-Això ho faig sempre. El dematí i l'horabaixa.

-Bé us duré a un altre terreny. Què és això de l'amistat?

-Us hauríeu de comprar el núm. 2 de la revista Sur Express *on he publicat una cosa sobre això. Ara no diré res més.*

-Vós sempre heu estat molt relacionat amb això de la *moguda*. Ha estat una qüestió generacional?

-Que sou de bruto*! Sou una bèstia. Donau-me un cigarret. Mirau, això va ser una coincidència. Jo no hi tenc res a veure, el que passava és que abans no sortien* tebeos *i després amb això de la* moguda *sí que en sortiren. Com que això és una cosa que m'interessa vaig publicar còmics, però jo som una persona a qui li agraden les coses molt antigues, com Graham Green, que és un senyor que té 80 anys...*

-I que és catòlic...

-I jo som càtar!

-Anem a una altra cosa. Us agrada la plaça de les Columnes?

-Sí clar. Jo hi visc. Des d'abaix sembla una mica decadent, però des de dalt està molt bé. És un jardí desordenat. M'agrada perquè és circular i aquesta és una figura que m'agrada molt, encara que n'hi ha una altra que m'agrada més: l'espiral.

L'espiral és la figura més egoista que hi ha després del punt. Així i tot és un egoisme que s'amplia, es comença des d'un punt i tot es va obrint i es fa més gran i de cada vegada els cercles són més grans.

-Què voleu dir, que la vostra existència és així?

-La meva i esper que també sigui la d'alguns humans més, encara que n'hi ha que són representats millor per una altra figura.

-Vós presentau l'espiral com una figura que s'obri, però també es pot entendre com una figura que es tanca, i això també ho fa molta gent quan es casa.

-Sí, però això és molt convencional. Dins el dibuix utilitzam l'espiral per representar el naufragi d'un vaixell o d'una persona o quan van gats, és un símbol que feiem servir sovint.

"No em preocupa anar massa alegre"

-I a vós que us agrada xerrar, quina ha estat l'entrevista més divertida que us han fet? La de Chamorro?

-No, no m'agraden els estudis de TV tan tancats i tan calorosos, i a més ella que volia dur l'entrevista cap a un lloc molt determinat perquè en tenia una idea clara del que volia; no és que jo en tengués una altra de contrària a ella, però tot em va resultar molt angoixant.

En canvi el que sí m'ha resultat divertit, i és tot el contrari de la TV, és la ràdio. Això és divertit perquè mai no saps qui t'escolta, no saps a qui arribes. En qualsevol cas és difícil això de fer entrevistes, és un gènere ben difícil, perquè l'entrevistador ha de dur la conversa sense que es noti, i ha de possibilitar que l'entrevistat digui tot el que vol dir. Ja estam que sempre n'hi ha que diuen el mateix.

-Teniu raó amb això que dieu. L'entrevista ha de menester temps i dedicació.

-Sí, i un no es pot fiar mai de l'entrevistador. Ni de ningú.

-No hi ha mai ningú de qui fiar-se?

-Segons quins moments. Tot té una caducitat. Jo trob que les coses que sobreviuen una dècada ja tenen garantia.

-Fa ja més de deu anys que dibuixau?

(Riu molt) *-Jo dibuix amb un ditet sobre els redols que deixen els tassons a les taules.*

-Si voleu anam a una altra cosa. La qüestió generacional.

-Això ja m'agrada més. Fa poc vaig celebrar un aniversari amb vells companys d'escola i la majoria havien rebut educació laica. El Lluís Vives o el CIDE, va ser una educació de pre-transició. Al llarg dels anys hem augmentat les nostres cotes de felicitat i això està molt bé. Estam ara més satisfets que fa anys.

-Les històries que contau, què són generals o particulars?

-Hi ha dues formes de contar històries: una en la qual un conta la seva ideologia, i una altra en la qual es conta una anècdota. Jo procur contar-les de les segones i les carreg i les don una transcendència, però això ho saben tots els guionistes de cinema, que a partir d'una anècdota fan un guió.

-Podeu contar ara una història de Palma?

-O vós no sortiu? O no sabeu el que és Palma?

-Sí que ho sé. Palma és un bon lloc per viure mentre tenguis el cap a una altra banda, i aquest pensament no és meu.

-Això ho has de fer visquis on visquis, és una qüestió d'obrir fronteres. Per a mi Palma és un vodevil amb moltes portes que donen a molts d'exteriors, sempre diferents, i amb tantes sortides obertes t'evites la sensació d'estar a un lloc tancat.

Aquest home que quan parla dels altres els anomena "humans", va bufar tranquil quan desconnectaren la cassette, perquè ningú no l'havia advertit que aquella cita era per una entrevista.

roba per a nins i nines

C/ Born, s/n. INCA

PERFORMANCE

POBRA MARGARET

GABRIEL JANER MANILA

Horabaixa, quan el sol tomba més enllà del mar i les ombres clares de la primavera cobreixen la ciutat, no és difícil de trobar pels carrers antics algun animal de companyia, prudentment controlat per la cadena del seu amo, disposat a realitzar la quotidiana, quasi ritual, evaquació.

El barri es concentra en ell mateix, quan la tarda penja, mentre les velles parets es disposen a meditar en silenci. Llavors pot comparèixer un home que porta un ca fermat, una cussa frenètica, delirant, aquell home, exaltada, la cussa.

He llegit en algun lloc que, sovint, els animals de companyia agafen les neures del seus amos amb facilitat, que els estats nerviosos de la gent provoquen trastorns en el comportament dels cans, que el psiquisme de les cusses pot evolucionar des de l'harmonia natural al caos interior que les provoca la relació amb la cultura i la vida dels homes. Potser se'n podria escriure un tractat, del malestar que la cultura humana produeix en la personalitat dels animals de companyia. Just ara, he sentit parlar d'una nova ciència, naturalment vinculada a una professió recent: la psiquiatria canina.

Fa pocs dies em vaig topar amb un home que portava la cussa a efectuar les necessitats corresponents a la jornada. Era cap al tard, en una petita plaça de la ciutat vella, tota d'antics palaus senyorials. Vaig percebre que l'animal es resistia, com si de sobte li hagués revingut un cert pudor, a empastifar les parets venerables, mentre el seu amo, que estirava impúdicament la corretja, li deia amb vehemència:

-"Fés via, Margaret Thatcher; no t'entretinguis i fés via..."

Em van produir un cert esbalaïment, aquelles paraules. Vaig pensar que la pobra Margaret no l'havia triat, aquell nom, i vaig voler creure que no les havia entès, aquelles paraules. L'home tornà a dir:

-"Fés via, Margaret Thatcher, que no tinc paciència d'esperar-te."

Ella no s'hi acabava de resignar, respectuosa. Finalment varen perdre's en un carrer obscur per on altres cans, just en trencar la fosca, havien vingut a passar amb els seus amos.

SOCIETAT PRETURÍSTICA

LES DESVENTURES DE L'AVIACIÓ LEGIONÀRIA A MALLORCA

TONI MARIMON/ XAVIER SALVÀ

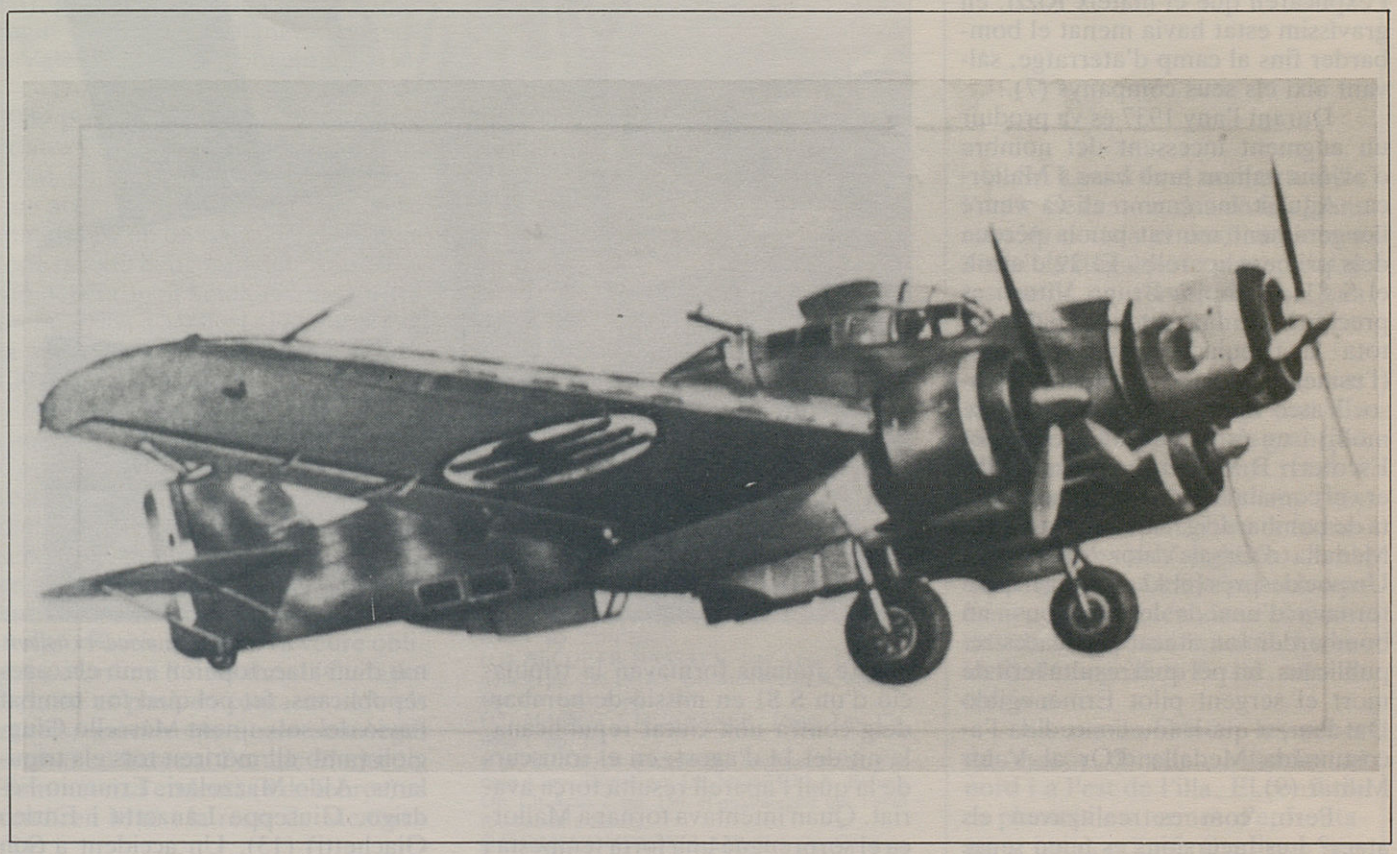

El modern bombarder italià Savoia-79.

Un cop esclatada la Guerra Civil Espanyola (1936-1939), semblava que Mallorca -on havien triomfat fàcilment els militars rebels- aïllada en la Mediterrània, cauria ràpidament en mans dels republicans, els quals, de fet, desembarcaren al port de Manacor el 14 d'agost, tot inaugurant el Front de Manacor. Fou llavors quan Mussolini decidí enviar a Mallorca l'ajut necessari (9 avions, municions i un parell de dotzenes d'homes, entre ells l'inoblidable Comte Rossi) per expulsar els invasors, que reembarcaren derrotats en la nit del tres al quatre de setembre.

Els italians, empesos sens dubte per tèrbols propòsits, lluny de retirar-se després de l'èxit, augmentaren progressivament la seva presència a l'illa, sobretot pel que fa a les forces aèries, instal.lades d'una manera permanent a Son Sant Joan i Son Bonet. L'aviació italiana (dita "legionària") passà a atacar, cada vegada amb més empenta, les ciutats, ports, fàbriques, carreteres, aeròdroms, nusos ferroviaris, etc; de la Zona Republicana, contribuint així poderosament a la victòria dels exèrcits nacionalistes. Però no farem aquí un balanç; de la tremenda activitat desenvolupada per l'aviació legionària establerta a Mallorca, sinó que ens fixarem únicament en les seves pèrdues, bé per l'esporàdica actuació dels caces enemics i l'encert dels antiaeris o per accidents, el preu pagat pels feixistes italians per dur a terme una agressiva política d'expansió imperialista.

El primer aviador italià mort a les illes Balears fou Arturo Rizzi, ja que no sembla veritat la notícia donada per *La Publicitat* el 13 d'octubre de 1936, segons la qual s'havia trobat un trimotor de tipus italià abandonat en aigües de Menorca, amb els seus tres ocupants morts (1), ni sabem res d'un tal Hermenegildo Dalle (2). El *sergent moiore piloto* Luigi Nerieri (nom vertader d'A.Rizzi), havia arribat a Mallorca voluntari en vol directe des de la base italiana de Lonate Pozzolo el 4 de setembre de 1936, trobant la mort mentre bombardejava Maó en un trimotor Savoia 81 el 22 de desembre de 1936. Un projectil de la defensa antiaèria de la Mola li travessà el pit (3), i l'aparell no esclatà de miracle, essent menat pels altres tripulants, el

tinent Brescianini, el mecànic Parciullo, el radiotelegrafista Cesarini i l'armer Ravenna, de retorn a la base de Son Sant Joan (4). Arturo Rizzi inaugurà la llarga llista dels caiguts italians i fou mitificat pels nacionalistes, que convertiren el seu enterrament en un gran acte de masses típicament feixista (5), costum que continuaren cultivant amb els enterraments d'altres aviadors. A més, posaren el seu nom a un carrer de Palma (avui Nuredduna) i a un aeròdrom (6), li concediren a títol pòstum la Medalla d'Or al Valor Militar i explicaren que el mateix Rizzi, en gravíssim estat havia menat el bombarder fins al camp d'aterratge, salvant així els seus companys (7).

Durant l'any 1937 es va produir un augment incessant del nombre d'avions italians amb base a Mallorca. Aquest increment es va veure lleugerament minvat per la pèrdua dels primers aparells. El 29 d'abril, el S 81 del capità Bruno Vittori es precipità al mar, fet pel qual morí tota la tripulació, quatre italians (l'esmentat capità, Eduardo Anfuso, Vasco Zanoni i Gioacchino Comolli) i un espanyol (el tinent pilot Escofet). B.Vittori (nascut el 1910) era el comandant de la 251 esquadreta de bombardeig, a qui se li atorgà la Medalla d'Or al Valor Militar (8). Un poc després (el 12 de maig), quan tornava d'una de les missions, un bombarder fou atacat pels caces republicans, fet pel qual resultà ferit de mort el sergent pilot Ermenegildo Dal Pan, a qui li fou concedida l'acostumada Medalla d'Or al Valor Militar (9).

Però, com es realitzaven els atacs? Les incursions es feien sense la protecció de caces i solien durar pocs minuts sobre els objectius, donada la gran velocitat dels avions. Si apareixia la caça governamental, els bombarders (S-81 i, des de febrer del 37 també S-79) adoptaven una formació tancada, de tal manera que protegint-se els uns als altres aconseguien una gran concentració de foc que els feia pràcticament invulnerables. Els antiaeris republicans, tot i ésser poc efectius, sovint ferien lleugerament els trimotors italians, que arribaven a Palma crivellats. De vegades, sobretot al principi, els bombarders actuaven en solitari, creuaven el Mediterrani i atacaven de sobte qualsevol punt de la costa enemiga, emperò eren presa fàcil dels caces, si aquests apareixien (10).

No dubtam en qualificar d'odissea les peripècies del sergent Racci i de l'aviador Saccenti, que amb altres quatre italians formaven la tripulació d'un S 81 en missió de bombardeig contra una ciutat republicana, la nit del 14 d'agost, en el transcurs de la qual l'aparell resultà força avariat. Quan intentava tornar a Mallorca el sorprengué una forta tempesta i la terra no apareixia, fins que un raig de llum procedent d'un far els féu descobrir la delajada terra. Massa tard, el trimotor ja no tenia carburant i els homes es preparaven per a llançar-se en paracaigudes. Llavors, l'avió esclatà en una gran flamarada que enllumenà per uns moments la negror de la nit. Sense saber bé com Racci i Saccenti davallaven en sengles paracaigudes, no així el capità Alfonso Chiaparro, el segon pilot Pietro Mosca, el *sergent maggiore* Remo Barsotti i el motorista Francesco Tomada, morts a l'acte tots ells. A més, els supervivents es trobaven en terra enemiga, ja que havien caigut sobre la republicana Menorca, on els ferien presoners (11), i foren posteriorment jutjats a València (12).

Un dels aviadors italians

D'altra banda, el 24 d'agost de 1937, els bombarders italians, en tornar d'un atac, toparen amb els caces republicans, fet pel qual fou tombat l'avió del sots-tinent Marcello Giuggioli (amb ell moriren tots els tripulants: Aldo Mazzolari, Ermenio Fedrigo, Giuseppe Lanzetta i Enrico Giachetti) (13). Un accident a Son Sant Joan, produït quan un aparell s'envolava, el 29 de setembre, causà la mort de sis aviadors més (els sots-tinents Sebastiano Bacchini i Manfredo Appiani, els "brigades" Arrigo Tosi i Giulo Cattaneo i els aviadors Tullio Torreaggiani i Giulo Cattaneo) (14). I no acabaria l'any sense que els republicans no abatessin l'aeroplà del tinent Enzio Maccani, el 25 d'octubre (també moriren Marino Jodini, Luigi Bertocchini, Alessandro Amici i Paolo Sola) (15).

En canvi, l'any següent, el 1938, sembla que no fou tombat cap avió italià pels republicans -o si això ocorregué només hi trobà la mort un dels tripulants, cosa poc probable (16)- tot i que l'aviació italiana realitzà una frenètica activitat, potser causant de dos greus accidents: el sots-tinent Sangiorgi mor en xocar el seu aparell amb un altre sobre la badia

de Palma (17), i el primer de desembre troben la mort a Son Sant Joan el sots-tinent Sergio Magri i altres tres aviadors (Amelio Ferrari, Fausto Manconi i Lino Veghetti) (18).

La República, que anava perdent la guerra, lentament però inexorablement, encara tenia empenta per enfrontar-se als grans bombarders que creuaven la mar per sembrar la mort en la seva reraguarda, i així el 13 d'octubre, una esquadreta de S 79 (la 52ª) que havia bombardejat Barcelona, fou atacada per una esquadreta de "mosques" (Polikarpov I-16, el millor caça governamental), patí alguns ferits i hagueren de fugir. Una cosa semblant esdevingué a València el 12 de novembre (19).

Durant els primers mesos de 1939 prosseguí la lluita. En un acte contra Cartagena (l'u de gener), fou tocat l'aparell de capità Ricciarini, que aconseguí tornar a la base. Així mateix, en un bombardeig de Barcelona resultà lleugerament avariat l'avió del coronell Seidl, el qual difícilment arribà a Mallorca, ja que sobre la mar l'atacà la caça republicana (20).

El 3 de febrer es produeix l'aixecament d'elements nacionalistes a Ciutadella (que no s'estengué a la resta de l'illa de Menorca). Immediatament l'aviació de Mallorca al servei de Franco bombardejà Maó en ajut dels sublevats, fou tocat pels antiaeris un caça pilotat pel tinent Arturo Faccini, que es va veure obligat a aterrar a Son Gabriel (Ciutadella), on es posà en contacte amb els rebels, gràcies als quals aconseguí arribar en barca al Port de Manacor. Tammateix l'endemà (9 de febrer) es rendiren Maó i la resta de Menorca (21).

Finalment, el 13 de febrer una vintena de S 79 bombardejaren el port de Cartagena, protegit per una forta artilleria antiaèria. Un avió resultà aglapit, fou ferit el mecànic Ignaci, possiblement la darrere baixa de l'aviació legionària de Mallorca (22).

Si feiem un resum, veurem que els italians varen perdre un mínim de 8 aparells, 6 bombarders -Savoia 81 en la seva majoria (23)- i 2 caces -Fiat CR 32 (24)-, d'aquests 4 són abatuts pels republicans (2 pels antiaeris, 1 pels caces i l'altra no sabem com) i la resta es destrossen en accidents. Tot això sense tenir en compte els avions tocats i lleugerament avariats, que per força havien d'ésser nombrosos. Respecte a les pèrdues humanes, la xifra exacta de víctimes mortals fou de 35 aviadors, 20 caigueren en accions de guerra, 11 en accidents i 4 en circumstàncies que ignoram. A aquestes dades (25) hi hem d'afegir 2 aviadors presoners de l'enemic i una xifra indeterminada, però sens dubte alta, de ferits. Tot plegat potser fos un preu massa car per una intervenció poc fructífera, puix que en acabar la guerra, Franco, enfortit per una victòria total, obligàs els italians a abandonar Mallorca, la qual cosa frustrà així les seves ambicions.

NOTES

(1) MASSOT I MUNTANER, Josep: *La guerra civil a Mallorca*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Monserrat, 1976, pp. 258, indica que no ho confirmen les fonts nacionalistes. Tampoc no apareix al *Llistat de làpides del Mausoleu dels italians al Cementiri de Ciutat*, font bàsica per aquest article que ha estat parcialment publicada: MARIMON, Toni; SALVÀ, Xavier: *La intervenció italiana a Mallorca*, a "Memoria Civil" (Suplement de *Balcares*) nº 40, p. VIII.

(2) GAY DE MONTELLA, Rafael: *Atalayas de Mallorca. La guerra en el mar latino (Julio 1936-Abril 1939)*. Barcelona, 1940, pp. 156. Aquest autor cita a H. Dalle abans d'A.Rizzi.

(3) MESTRE, Antoni: *Testimonio de Arturo Rizzi*, a "Memoria Civil" (Suplement del *Balcares*) nº 40, p.XI.

(4) ALCOFAR NASSAES, José Luís: *La aviación legionaria en la guerra de España*. Euros, Barcelona, 1975, pp. 112.

(5) SOLER SUMMERS, G.: *La muerte de un aviador*, a *Diario de Mallorca* (Palma, 28-XII-1986), pp. 8 i 9.

(6) ALCOFAR NASSAES, José Luís: Op. cit. nota 4, pp. 112. No especifica a quin.

(7) Per exemple, MASCARÓ PASARIUS, J.: *El movimiento nacional en Mallorca*, a "Historia de Mallorca" (Palma, 1975), Volum II, pp. 85.

(8) ALCOFAR NASSAES, José Luís: Op. Cit. nota 4, pp. 113 i GAY DE MONTELLA, Rafael: Op. Cit. nota 2, pp. 150.

(9) ALCOFAR NASSAES, José Luís: Op. Cit. nota 4, pp. 113 i GAY MONTELLA, Rafael: Op. Cit. nota 2, pp. 150. Aquest darrer indica que fou durant el bombardeig d'un "vaixell roig" quan varen aparèixer dos caces "soviètics".

(10) ALCOFAR NASSAES, José Luís: Op. Cit. nota 4, pp. 224 i 225.

(11) ALCOFAR NASSAES, José Luís: Op. Cit. nota 4, pp. 225 i GAY DE MONTELLA, Rafael: Op. Cit. nota 2, pp. 150.

(12) MASSOT I MUNTANER, Josep: Op. Cit. nota 1, pp. 257.

(13) ALCOFAR NASSAES, José Luís: Op. Cit. nota 4, pp. 226 i GAY DE MONTELLA, Rafael: Op. Cit. nota 2, pp. 150, el qual afegeix que l'avió fou abatut a Roses.

(14) GAY DE MONTELLA, Rafael: Op. Cit. nota 2, pp. 150. No coincidim amb ALCOFAR NASSAES, José Luís: Op. Cit. nota 4, pp. 226, que parla de l'arribada d'un aparell amb dos pilots morts, Bacchini i Apiani.

(15) GAY DE MONTELLA, Rafael: Op. Cit. nota 2, pp. 150. El bombarder va caure a Sabadell.

(16) MARIMON,T; SALVA,X: Op. Cit. nota 1.

(17) GAY DE MONTELLA, Rarael: Op. Cit. nota 2, pp. 150 i 151. L'avió de Sangiorgi devia ésser un caça, i l'aparell amb què va xocar o no era italià o va tenir molta sort, ja que aquell dia (el 21 de març de 1938) no hi va haver més morts italians, com es pot comprovar a MARIMON; SALVÀ: Op. Cit. nota

(18) ALCOFAR NASSAES, José Luís: Op. Cit. nota 4, pp. 251.

(19) ALCOFAR NASSAES, José Luís: Op. Cit. nota 4, pp. 253.

(20) ALCOFAR NASSAES, José Luís: Op. Cit. nota 4, pp. 253.

(21) MASCARÓ PASARIUS, J.: Op. Cit. nota 7, pp. 135, i ALCOFAR NASSAES, José Luís: Op. Cit. nota 4, pp. 254. En canvi no cita a Faccini MURILLO, Andreu: *Menorcaen zona de guerra*, a "Memoria Civil" (Suplement del *Balcares*) nº 50 p. VI i VII.

(22) ALCOFAR NASSAES, José Luís: Op. Cit. nota 4, pp. 254.

(23) Sabem per ALCOFAR NASSAES, José Luís: Op. Cit. nota 4, pp. 249 (nota), que cap S 79 fou abatut pels republicans.

(24) Consideram, potser equivocadament, com a perdut l'avió de Faccini.

(25) MARIMON, T.; SALVÀ, X.: Op. Cit. nota 1.

LA MOGUDA PLANETÀRIA

TAMBÉ LA LLENGUA

ANTONI GINARD

Sri Lanka és el nom actual de l'antic Ceilan, on des de fa alguns anys és notícia el conflicte intern entre els cingalesos i els separatistes tamils, aquests ajudats per una forta comunitat tamil del sud-est de l'Índia.

Per entrar en matèria, tots sabem que Sri Lanka és una illa (unes devuit vegades més gran que Mallorca) eminentment rural i agrícola que, entre d'altres productes, produeix molt de te (conegut de sobres pels anglesos). Amb una història marcada pel colonialisme, hi conviuen dues comunitats: la cingalesa i la tamil. La relació demogràfica és de més de tres a u.

Els tamils habiten les zones de menor densitat, situades al nord i a l'est de l'illa. El conflicte es planteja en termes d'enfrontament ètnic, religiós (budisme *versus* hinduisme, però aquí no hi entrarem) i també a nivell lingüístic. Malauradament, una de les alternatives és la lluita armada contra l'exèrcit oficial.

No hi ha dubte que a Ceilan els tamils són una comunitat marginada. L'any 1949 els prohibien el dret de vot i el 1957 es proclamava el singalès com a llengua oficial, encara per a les zones del nord-est.

No sé quina raó concreta, però és fàcil imaginar que la qüestió lingüística, m'ha fet establir comparacions amb la nostra situació. Pens que si els exportàssim la nostra llei de normalització lingüística no els seria suficient per aturar les seves reivindicacions ni la seva lluita.

URBANISME

EL PUIG DE SANT PERE I LA RECUPERACIÓ DE PALMA

JOANA ROCA

Dins l'ampli context de la Cultura Urbana podem situar els moviments per la recuperació del contenidor físic de les activitats ciutadanes: el Patrimoni Arquitectònic.

Fins temps relativament recents, únicament els experts es dedicaven a salvaguardar les peces singulars del Patrimoni. No obstant això, a principis dels setanta començaren a sorgir moviments socials urbans que exigien la recuperació de la ciutat i la seva història, de la qual podien llegir-se les vicissituds, a través de les tipologies arquitectòniques populars. Així mateix aquestes reivindicacions ciutadanes no es centraven solament en la "pedra", sinó que proposaven la recuperació integral de l'hàbitat, és a dir del contenidor i el seu contingut: els ocupants.

Les illes no s'escaparen d'aquest moviment que neixia a Europa, dels quals trobam des del conegudíssim exemple de Bolonya, dins la recuperació dels barris de Norrebro a Copenhague o de Joordan a Amsterdam, passant per recuperacions més acadèmiques o de major *stànding* al barri de Marais a París, o les més populars i integradores de la població immigrada a Grenoble.

També a Espanya ens trobam amb exemples tan remarcables com les intervencions a Vitòria, Barcelona, Madrid i València...

Però podem dir amb un cert orgull que Palma va ser peonera en la recuperació de la ciutat històrica, gràcies a l'empenta del moviment ciutadà. No podem oblidar l'exemple més destacat a les illes de participació d'uns veïns en el procés de recuperar i rehabilitar el seu propi hàbitat. Aquest és el cas de la barriada de Sant Pere. No ens detindrem a explicar els fets d'ençà que l'Associació de Veïns del Puig denuncià, el 1973, la perillositat d'unes cases en ruïna, a la barriada, ja que són ben conegudes, primordialment pel ressò a la premsa local; però si s'ha d'assenyalar que la participació fou l'element determinant en la posada en marxa i el posterior desenvolupament del procés.

Varen ser els veïns que, d'ençà de la data del 1973, pressionaren fins aconseguir la realització de l'estudi COACB sobre el barri. També van fer possible la redacció del Pla Especial, que més tard el primer Ajuntament Democràtic s'encarregà de posar en marxa la Gestió.

Foren els habitants els qui s'oposaren al Pla d'*Esponjamiento* i a la Qualificació de Zona de Règim Singular del Baluard de Sant Pere, els quals haguessin pogut ser el principi de la destrucció del barri.

Ja de ple dins la gestió del PERI, la col·laboració entre els veïns, especialment el president de l'Associació de Veïns, i la pròpia Administració ha estat plena, tant en la localització dels propietaris o com en la dels llogaters de les edificacions, on s'havia d'actuar, tema aquest especialment dificultós. Així mateix l'ajut dels veïns ha estat de caire imformatiu/actiu entorn de les vicissituds que esdevenien a la zona, des de l'esboldregament d'alguna biga a immobles en runes, fins á l'impediment d'invasió d'edificis

municipals o no, deshabitats i per rehabilitar, per part d'elements marginals exteriors a la barriada.

Ara bé, la situació al Puig de Sant Pere no és única a Palma. Barriades tan significatives com el Jonquet i la Calatrava es van recuperades, aquí la confluència del sentir ciutadà i la cultura urbanística han jugat un paper determinant. Després d'una primera generació de plans, l'únic objectiu dels quals era el desenvolupament possibilitant la seva recuperació, reequipament i reutilització... Així varen néixer els plans Generals Municipals de Madrid, Barcelona, València, Sevilla, Palma..., amb estudis específics del centre històric, o els plantejaments sectorials com els del PERI (Plans Especials de Reforma Interior) de Barcelona: Raval, Gràcia. Barceloneta... o els ja esmentats del Jonquet i la Calatrava a Palma.

Maó també esta promoguent una forta operació de rehabilitació que abasta des de la redacció de Plantejaments Espacials, a la promoció de Sectors d'Estimulació a la rehabilitació de façanes.

Tot aquest renéixer de la cultura urbana mereix ser potenciat i recolzat, donant la via administrativa i financera per dur a bon fi la recuperació de la ciutat històrica.

ENIGMES DE LA NOSTRA HISTÒRIA

SELVA I LA CASA DEL CAVALLER D'ORIENT

MIQUEL FERRÀ I MARTORELL

La vila de Selva, al cor de Mallorca, pinya de cases entorn al seu temple parroquial, és una població antiga, curiosa i de respectable patrimoni d'arquitectura històrico-artística. Vells casals, carrerons de l'Edat Mitjana, jardins i hortes sombrejats de palmeres i com a fons, la serra de Tramuntana, blavenca, poderosa, brava, com l'ombra de l'Atlas sobre una petita urbs sarraïna. Allà està l'antiga vila amb els barris del *salvatgins*, *es puxet* i *Valella*, als voltants del temple. Portes de mig punt, finestrals reinaixentistes, rellotges de sol, murs de pedra i morter, capelletes murals, miradors d'arcades... i la façana gòtica de l'església, amb una gran escalinata vorejada de xiprers. Al carrer d'Escorca, el petit portal d'una casa, plena de misteri, sobre el dintell de pedra del qual hi podreu descobrir uns estranys relleus, dibuixos simbòlics de llenguatge ocultista, sobre una data, el 1856. Es tracta d'una figura antropomòrfica, potser mal dissenyada a posta, tota envoltada de rars instruments. El cap, de lluna o sol amb un parell d'ulls blancs, podria tenir un sentit astrològic. I sobre el cap, un nus, una mena de baga. Per damunt de les espatlles del personatge, a dreta i esquerra, un compàs i una esquadra. després, a la mà dreta, una plana de manobre. A la mà esquerra, una destral doble, una bipenna, com les que utilitzaven els grecs, els bàrbars, les amassones i els escites. A l'altura del peu esquerre, un cub geomètric. Sobre el tors o la xamarra, cinc línies angulars o potser altres quatre faixes. En resum: un autèntic galimaties no gaire fàcil de desxifrar... Les preguntes per tant poden ser moltes... Qui habitava aquest habitatge al segle XIX, just un any després del gran incendi que destruí la primitiva església de la vila? Què signifiquen els signes de tan insòlit blasó? Com han pogut sobreviure aquests simbolismes prohibits al decurs dels anys? Quin és el

seu missatge? És evident que es tracta d'una imatge gravada pels francmaçons... Però... Què significa? El cap, rodó, podria significar també el sol i en aquest cas, la lluna, ja que no hi sol haver-ne un sense l'altre, seria la boca, en forma de quart creixent. Els ulls, sense nineta, representen la immensitat de l'Univers i per extensió, la intel.ligència, l'enteniment, la saviesa i el mirall de l'ànima. La figura del cub geomètric correspon al número 4 i vol dir els quatre elements i, alhora, els quatre punts cardinals. Però si en lloc d'un cub fos una plomada, que molt bé podria ser, tendríem les quatre eines del francmaçó: el compàs, la plomada, el nivell o plana i l'esquadra. El nus sobre el cap seria el lligam de l'home amb Déu i amb el Univers. Pel que fa a les quatre faixes, en forma de galó, sobre el pit o el tors, diríem que es podria tractar del quart grau o Cavaller d'Orient, consagrat a l'element foc, ànima del món... L'element foc? Un any després de cremar el temple parroquial pels quatre costats? Sempre i sempre, com una obsessió el numero 4... Però... no despertem falses sospites, puix els francmaçons no eren bruixots ni piròmans, sinó gent humanitària i pacifista a la recerca d'un equilibri social.

NATURA

LA JARDINERIA: UNA ALTRA ACTIVITAT PER RECONVERTIR

SITUACIÓ ACTUAL

PERE LLOFRIU

Fa entre cinc i deu anys, que quasi tots els arbres ornamentals de Palma, i de molts de pobles, varen ser coronats. I així han quedat. I aquesta mania encara no s'ha esvaït. Ni abans, ni després, ni fins ara, ningú no ha demostrat que coronar un arbre ornamental serveixi per res, ans el contrari. Entre els autors que aporten bibliografia, hi ha unanimitat en el fet que és un atemptat injustificable. És el que hom diu la punta de l'*iceberg*, d'una activitat on encara abunda la gent que creu en supersticions medievals, abans que el pugui escriure un professor de fisiologia.

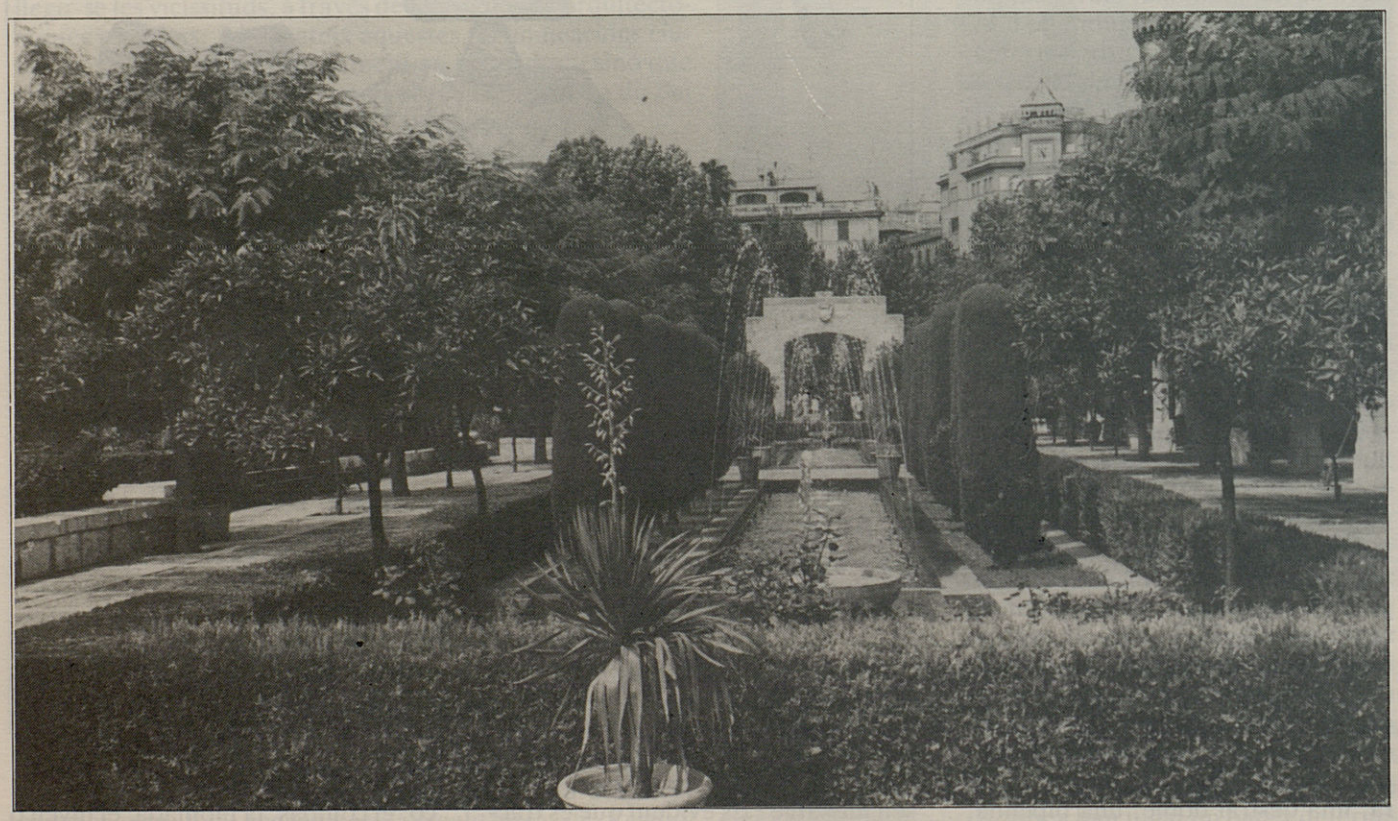

L'hort del Rei (Foto arxiu "El Día")

ANTECEDENTS I CONJUNTURA ACTUAL

Potser hauríem de començar definint que és un jardí, ja que encara ara és molta la gent que no hi veu diferències amb un hort o un corral, però això s'allargaria massa. Diguem de moment que un jardí ho és quan allò que suposam que ho és fa mirera. És, per tant, sobretot una qüestió d'estètica, i per això encara avui és cosa de gent ben situada, o que tengui una forta afecció.

Històricament, per qüestions d'estètica, només se n'ha pogut preocupar la noblesa o burgesia, que eren una minoria -i selecta, és clar-, i em sembla que encara està per demostrar que la noblesa s'hagi distingit per qualque cosa, com no sigui jeure a la molsa.

Es pot dir ben tranquil que, en qüestió de jardins, no hi ha tradició. Hi ha dades escadusseres que podrien fer pensar, altrament, com la fastuosa obra de Byne, *Majorican Houses and gardens* que no hauria perdut res si s'hagués anomenat *Only houses*. Tal volta qualque funcionari es va enlluernar amb aquest llibre, i, fa pocs anys, hi hagué un curiós intent de declarar com a *artísticos* uns vuit o dotze jardins de Mallorca. Qualque altre pròcer, com Rubió i Tudurí, ha fet una tímida menció al *jardín mallorquín*, però en rigor científic, tot això són vuit i nous i cartes que no lliguen.

Tampoc no tenim tradició de respectar els béns comunitaris, i justament tenim la d'admirar els con-

trabandistes i no fiar-nos dels governants, problema que s'ha agreujat amb quaranta anys de dictadura. I tenim exemples ben recents que encara fan osques enlloc d'esmolar.

Els jardins són molt fràgils enfront d'aquesta desídia conjuntural; és un fet quotidià l'espectacle de nins que espenyen les plantes davant dels pares que ni s'immuten. I molt més greu és el cas de pares que agafen un ram de flors d'un jardí públic davant els nins, que, naturalment, no poden entendre que és ser educats.

Els humans sempre aspiram a un poc més, i de la desídia podem passar al "dret" que tenim d'usar els béns públics, com per exemple jugar a futbol davant la Llotja o damunt les petúnies, i l'"evolució" ens du al vandalisme de més baixa alcúrnia: allò que se sent "més home" espenyant coses. Com dèiem, amb aquesta situació, un jardí pot durar tant com un pastís a l'entrada del Ram, així s'ha perdut la plaça Metge Mir i d'altres.

JARDINS

A Palma, com a jardins, podem comptabilitzar: l'Hort del Rei (10.000 m²), plaça de la Reina (1.372 m²), la Quarentena (4.737 m²), la Misericòrdia, i trossos del passeig marítim i del parc de la Mar, que són una part molt petita del conjunt, i, amb un criteri més ample, també es podrien incloure com a jardins -almenys potencials- la plaça d'Espanya (5.000 m²), una plaça de *Las Maravillas* (8.600 m²), plaça de les Columnes (3.000 m²) i la Porta del Camp (5.000 m²). Sumant tot això i dividint-ho pel nombre d'habitants, dóna una xifra menyspreable, i si hi afegim que som un dels nuclis turístics més importants del món, ja no quadra res.

Amb el període democràtic han augmentat considerablement les zones verdes, però amb jardins és molt difícil percebre una millorança, i, cap al futur, és molt preocupant constatar que les darreres realitzacions no siguin jardins sinó solàriums (parc de Llevant, parc de la Mar, Eusebi Estada Parc). Del parc de les Estacions en parlarem més envant.

De la resta de les illes és molt més complicat intentar un balanç, perquè els límits són extensos per no deixar forats, i sobretot perquè es tracta de casos molt més heterogenis, difícils de lligar. De places i zones verdes d'altres viles, incloses les de Menorca i d'Eivissa, fa mal recordar alguna cosa que cridi l'atenció, i el balanç seria molt extens, pobre i avorridissim, per tant, només esmentarem els casos més interessants.

Alfàbia és el jardí legendari per excel·lència, o almenys l'únic que coneixem tots. És vesita gairebé obligada per a tots els turistes, entre d'altres coses perquè no n'hi ha d'altre de similar, però la cosa té més de folklore que de meravella. Crida l'atenció el contrast entre una part buida que reclama flors, amb una altra massa espessa on és difícil destriar què hi ha. A la Granja és més difícil percebre el jardí com a conjunt, però és un museu d'arbres colossals i únics, i el marc on se situa, sense límit amb la naturelesa, és un idil·li.

El jardí de la Torre Cega, segurament per ser de la família March, deu ser l'únic que podria figurar a una selecció internacional, fins i tot sense escultures. És emocionant veure com l'estrat arbori està dominat pel pi: la majoria de manotes de per aquí l'haurien substituït per eucaliptus.

De Valldemossa i Lluc en parlarem més envant. El jardí de cactus de la Vall també pot complaure a sibarites, però és més catalogable com a jardí botànic, i poca cosa queda per dir, qualque plaça interessant a Llucmajor, al Port de Felanitx, a...(?) "Sopes".

PROFESSIONALS

Una descripció del pressumpte jardiner "moda" podria ser: treballador autònom, possiblement discontinu, sense cap preparació prèvia, com no sigui d'hortolà domèstic, que és una feina amb qualque analogia, i amb poquíssimes perspectives de futur. Així, no té res de particular haver fet mitja vida d'això, i no tenir noció d'espècie ni d'estètica.

Els llocs de responsabilitat als organismes públics solen estar ocupats per enginyers tècnics o sense tècnics, agrònoms o *de montes*, que també són activitats amb qualque analogia. Si ara sortís una plaça per dirigir l'hort del Rei, possiblement demanarien un enginyer agrònom, maldament fos especialitzat en bestiar.

Però a l'hora de planificar un jardí, ho fan gairebé exclusivament arquitectes, i no és freqüent tenir en compte el que opinen els enginyers *de montes* ni els hortolans domèstics. I bé que fan, perquè segurament els embullarien. L'únic problema és que si els arquitectes saben distingir espècies, és cosa seva, ningú no els ho exigeix. Així tenim que a l'hora de planificar un jardí, les plantes són un factor secundari, per no dir una nosa, perquè després resulta que se'n moren, o el contractista no posa el que havien de posar inicialment i tot es disbarata.

I ara ve la cosa més curiosa: les obres d'un jardí públic, almenys als organismes demòcrates, s'atorguen per concurs públic, i pot tocar perfectament a una empresa especialitzada en camins i clavegueram. En el cas, molt freqüent, que el jardí, o zona verda, sigui sols una part d'una urbanització, ens trobam ja amb una síndrome clínica, que hem comprovat a Eusebi Estada Parc, Indústria, i a tantes urbanitzacions bananeres. La zona verda és un reclam, per fer marxar el negoci, per tant es fa una plantada, que sol coincidir amb el moment clímax de la campanya, amb arbres i arbusts impertèrrits: baladres, i polls bolleana, que no serveixen per fer ombra, etc., però el manteniment no interessa, i es mor molta cosa. Si l'ajuntament és competent i hi ha inauguració, quinze dies abans es torna a plantar de bell nou, tot just que s'aguanti el dia de la inauguració, després ja s'aclarirà l'ajuntament. Si no és el cas esmentat, s'entrega de qualsevol manera, que sol ser amb les zones verdes desèrtiques.

De les empreses importants del sector, n'hi ha amb important producció pròpia, però és freqüent que l'activitat més important sigui fer d'intermediaris de plantes de fora, per tant, l'estructura s'assembla molt més a un supermercat gran, que no a una empresa d'art i decoració, i s'estimen més dos manobres al sou mínim que un botànic ben pagat.

PAPERS PINTATS I PINTURES

MARCS I MOTLLURES

Casa Pomar Flores

ARTICLES PER A ARTISTES

Sant Miquel, 77 - Tel. 72 14 83
07002 PALMA DE MALLORCA

Si no és conseqüència de tot això, serà casualitat, però fins i tot a multinacionals visitadíssimes, d'aquestes que no se les escapa res, es poden observar zones ajardinades d'afeccionats novells: pebreboners per a l'aparcament, palmeres que ja no caben on les posen el dia que les planten, etc. Un altre exemple podria ser la urbanització dels Garrovers, on es pot comprovar que la majoria de jardins són iguals: l'eucaliptus, el desmai, i gespa. De la gespa se'n pot escriure molt, però ho deixarem, perquè la veritat és que fa el jardí més fàcil de planificar i mantenir, i si no és groga ni té clapes, és estètica, però l'eucaliptus, també ha estat defenestrat com a arbre de jardí, segurament abans que començàs a piular el moviment ecologista, i precisament per mestre Clarasó, i dels desmais, que es venen com cacahuets, se'n veuen poquíssims exemplars adults que valguin la pena.

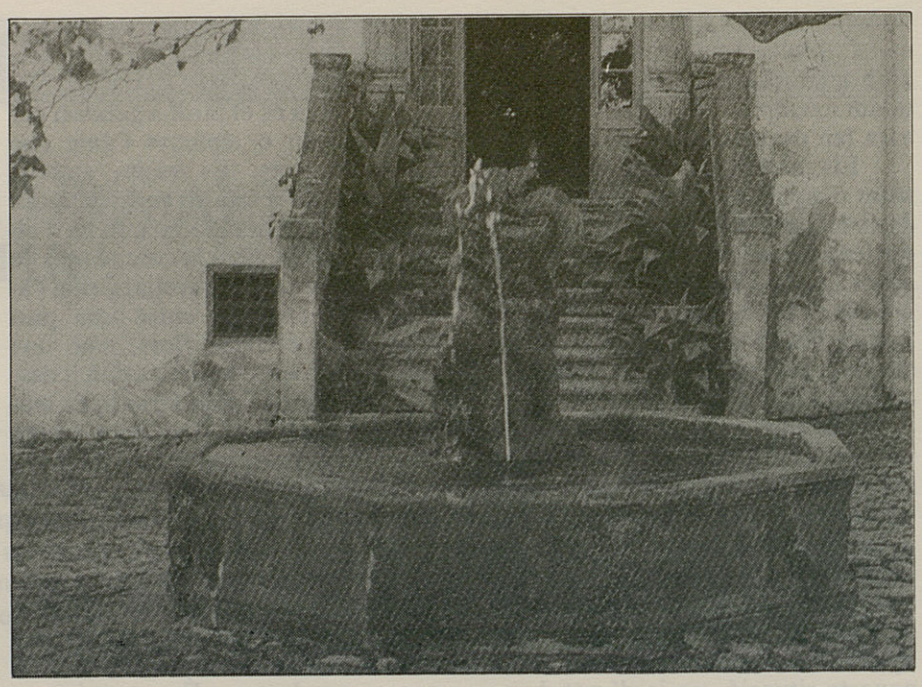

Els turistes segur que no vénen pels nostres jardins (Foto arxiu "El Día")

DEMANDA

La demanda hauria de regular l'oferta, però entre uns amb poca preparació, i d'altres que no poden rimar art i negoci, els profans, com és natural, no entenen res, per tant no poden intervenir-hi.

El jardí públic, amb una història caracteritzada per la penúria, ha estat un luxe excessiu. A la dècada dels anys 60 hom passa de l'economia de subsistència a la segona residència, gairebé sense transició. La preocupació ciutadana per aquests temes, com s'esdevé amb la majoria, té l'origen als derrers anys de la dictadura, fou aquell famós *Parc sí, parking no* que comença la història novel·lesca del parc de la Mar.

La problemàtica dels espais públics dins Palma es pot considerar part de tota una síndrome inherent al "progrés". L'absència de "pulmons" és un altre problema vora un tràfic insuportable, uns barris tradicionals que es dregaden o un palaus que ningú ja no pot mantenir, etc. Els habitants fugen i s'acomoden a barriades més tranquil·les, mentre Palma es converteix en un *megahiper*.

Un cas un poc diferent és la gent que s'ha hagut d'"acomodar" als barris-casera, que sol ser gent d'economia més precària, i no pot pensar en canviar-se ni en segones residències, a part d'haver de suportar una saturació de gent per m². Ací hi ha una necessitat vital de comptar amb zones verdes; un cas paradigmàtic són els veïns de Son Quint, on l'AAVV es va organitzar per mantenir unes places de jardiner per ajudar els necessitats del barri (i per ajudar als jardinets que necessitaven qualcú que se'n recordàs).

La llei del sòl, aprovada l'any 1976, proposa que les ciutats tenguin cinc metres quadrats de zona verda "per càpita", això, l'Ajuntament de Palma ho soluciona incloent com a zona verda el parc de Bellver, el cementeri, i d'altres zones marginals de "gaudiment difícil", com les mitjanes de les avingudes, carrer de Manacor, plaça Rosselló, etc. (vegeu *Última Hora* 14-1-86). Només llevant el parc de Bellver ja sols queden poc més de 400.000 m² de zona verda, que dividit per 300.000 ens dóna un poc més de 1,3 metres per càpita, sense tenir en compte turistes ni que és capital de província. Posant el parc de Bellver, na Burguesa, Xorrigo i Cabrera, tenim zona verda per donar i per vendre.

I del turisme hem de concloure que, efectivament, vénen pel sol, la platja, el suc barat, i pel paisatge que queda. Pels jardins segur que no vénen. De jardins, art, cultura, educació, netedat, etc., n'hi ha més al seu lloc de procedència. La necessitat peremptòria de millorar els jardins, no és per atreure turistes (aquest punt el tocarem més envant), és perquè en veure una zona verda, no arrufin el nas. Pensau que és com si nosaltres féssim una excursió per Los Monegros.

Tampoc no s'ha d'oblidar en cap moment que els turistes vénen perquè volen: no n'estan obligats. I si presumim d'exportar tecnologia turística, també podríem presumir d'oferir molta qualitat dins ca nostra.

CERCANT LA RIMA

Cercar una lògica a una sèrie de qüestions que no ho són és bastant complicat. Molts dels problemes esmentats són alhora causa i conseqüència. I simplificació i complicació de tots els problemes és que un jardí que faci mirera (i ja hem dit que si no en fa no ho és), sempre és el resultat d'un treball constant.

D'avui per demà es poden arreglar molt poques coses, el jardiner professional sempre treballa a llarg termini. Un jardí és sobretot un conjunt estètic, i els elements principals en són plantes que han estat anys a formar-se. Les plantes creixen mentre visquin, i en planejar un jardí s'haurien de preveure les dimensions que faran les plantes en un futur. Aquest treball és comparable amb el d'un fotògraf manejant les pel·lícules. "Només" s'esdevé que el procés de revelar dura bastants d'anys. Però com que tanmateix ningú no entén de pel·lícules, és més rendible col·locar els arbres així com es van descarregant, i tots contents.

I per acabar d'arrodonir aquests cercles viciosos, podem dir que: com tenim un nivell cultural deficient, els jardins no es respecten, i són un desastre perquè no hi ha pressupost ni professionals, perquè no n'hi ha demanda, perquè per la brutor de jardins que tenim, no es pot invertir, perquè tanmateix no es respecten...

RECULL: D'AQUÍ I DEL MÓN

MIQUEL COMPANY/MIQUEL GRIMALT

D'AQUÍ:ILLES

(Foto arxiu "El Día")

Per si no ho sabíeu les dretes han guanyat les eleccions a les illes. **Alianza Popular** ha arrassat a Eivissa, ha guanyat a Mallorca i ha augmentat a Menorca.

(Foto arxiu "El Día")

El **Mallorqueta** després d'haver aconseguit arribar a la fase final, no ha assolit el somni europeu, en bona part pels mèrits dels arbitratges davant els equips barcelonins. Amonestacions i expulsions han deixat el que era una curta plantilla, reduïda a mínims.

Entitats de premsa i ràdio amb pressuposts ideològics molt clars han promogut una campanya de desqualificació de l'actual rector de la Universitat de les Illes Balears. Des de postures suposadament moderades els periodistes acusaven d'extremistes les afirmacions en favor de la nostra llengua fetes pen **Batle** a una entrevista a la revista *Lluc*.

Deuen suposar que la moderació consisteix a utilitzar i defensar el castellà mentre que l'extremisme és fer el mateix cap al català.

Les carreteres han constituït un bon argument pel Govern Cañellas, per obtenir bons resultats electorals, no de bades diversos eixos de la xarxa viària estan en obres (Petra-Manacor, Sineu-Inca). I ara s'acaba de confirmar l'inici del vial Esporles-Banyalbufar i s'anuncien com a imminents la prosecució de la Via de Cintura, l'autopista cap a Inca i el túnel de Sóller.

Municipis que heu de fer observació pels resultats de les darreres eleccions del 10 de juny. Per la dreta: Campos, la Pobla, Muro, Sta. Margalida, Sant Joan, Santanyí, Sencelles, Porreres, Consell, Costitx...i molts més. Per l'esquerra: Sineu, Llorito, Artà, Esporles, Alaró, Campanet, Lloseta, Calvià...i qualcun altre. I si voleu comprovar resultats, repassau els escrutinis generals de tots els pobles. Quedareu astorats!

Per altra banda, en segons què, el temps no passa de bades, exceptuant el cas de Palma; el PSOE s'ha imposat als municipis amb implantació històrica d'abans de la Guerra Civil. Calvià (?), Esporles, Alaró són els municipis més significatius.

DE FORA: DE L'ESTAT

A Tarragona, ha tengut lloc un atemptat, atribuït a ETA, contra la refineria EMPETROL. A Barcelona, també hi ha hagut un altre atemptat, a un gran hipermercat, amb el resultat de quinze morts -la policia no féu desallotjar el recinte (?)-.

Els increments de votants de **CiU** a Catalunya i d'**Herri Batasuna** a Euskadi són els resultats electorals que més importància tenen arreu de les distintes comunitats autònomes, on els partits centralistes han tingut un evident i notable retrocés.

DE FORA: INTERNACIONAL

(Foto arxiu "El Día")

En un altre territori insular, Gran Bretanya, seguiran amb un govern conservador. **Mrs. Thatcher** ha mantingut la majoria absoluta, tot i el relatiu increment de la dividida oposició. La senyora Thatcher es manté ferma en el poder des de tres legislatures ençà.

Sense voler ser redundants en el tema, és de significar que el **Papa** ha tornat ser centre d'atenció, ara en el seu periple per Polònia. Pel seus compatriotes ha estat un revulsiu amb la lluita per obtenir llibertats polítiques.

En una clara imitació del gest de Kennnedy, **Reagan** ha visitat el mur de Berlín, on demanà al primer mandatari soviètic la destrucció d'aquest símbol, *tiri la paret a terra, senyor Gorbatxev; serà millor per tots.*

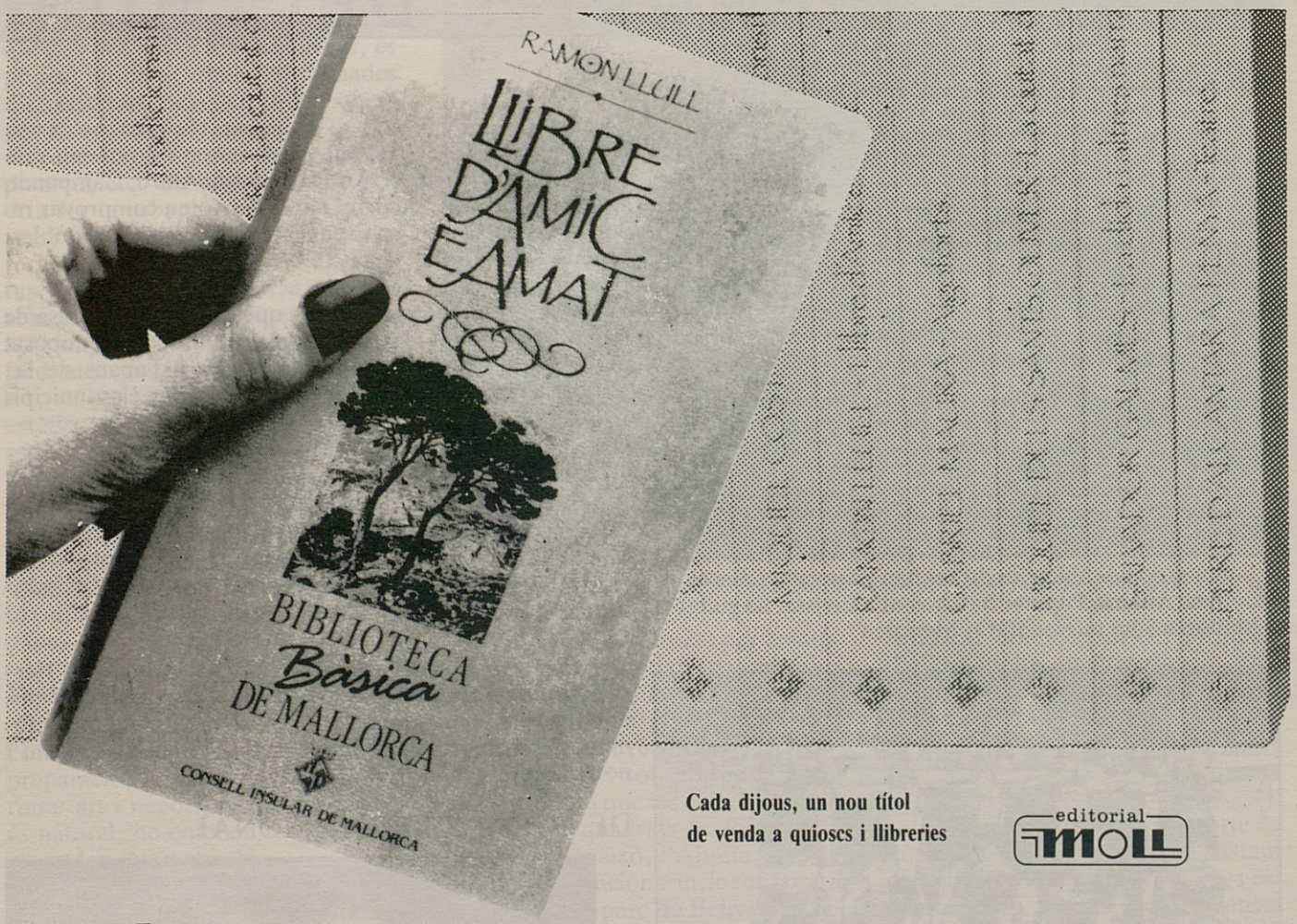

Cada dijous, un nou títol de venda a quioscs i llibreries

És bàsica per la nostra cultura.

És la Biblioteca Bàsica de Mallorca que ara t'ofereix el Consell Insular. Són 25 obres que posen a l'abast de tothom el més representatiu de la literatura i cultura fetes a Mallorca.
Una col.lecció única i molt econòmica que no pot mancar a ca teva.
Ramon Llull, *"Llibre d'Amic e Amat"*; Gabriel Maura, *"Aigoforts"*; Miquel Costa i Llobera, *"Tradicions i Fantasies"* i molts més autors mallorquins componen amb les seves obres més representatives aquesta Biblioteca tan essencial per conèixer la nostra cultura, les nostres arrels i tradicions. Una Biblioteca que **per la nostra cultura, és bàsica**.

BIBLIOTECA Bàsica DE MALLORCA

CONSELL INSULAR DE MALLORCA

MUNTANYA

CANALETES DE MUNTANYA, L'AIGUA VIVA QUE MOR.

JAUME LLABRÉS MULET

Molts dels que caminam per muntanya coneixem encara, o hem conegut, un bon nombre de canaletes d'aigua viva. L'entubament de la canaleta de Massanella -construcció a la qual hi vaig dedicar un article monogràfic a la circular del GOB, *L'ECOLOGISTA*- només ha estat la cloenda a un fet absurd: la destrucció de les canaletes de la Serra, les quals ni tan sols podran subsistir com a monuments notables de la nostra enginyeria rural històrica.

Un bell enquadrament de la canaleta de massanella poc temps abans d'ésser soterrada i entubada (Foto de J. Llabrés)

Potser, que el lector de la present revista es pregunti per què ara aquesta insistència sobre el tema de les canaletes. La resposta és ben senzilla: la insistència es deu a un sentiment de reflexió. Cal reconèixer el privilegi que hem tengut molts de nosaltres a recórrer i contemplar les canaletes en ple funcionament. Pensem a continuació com s'han degradat aquestes construccions sense que s'hagi fet cap estudi sobre el seu valor cultural; ni com no ha existit cap tipus de protecció que permetés salvaguardar els seus valors estètics que aleshores embellien el nostre paisatge. L'any 1982 tan sols la protesta dels ecologistes intentà salvar de l'entubament la canaleta de Massanella, però el resultat, com tots sabeu, va ésser negatiu. És evident també, que els aqüeductes històrics no existeixen per a la cultura oficial.

Avui, com a complement als articles que en el seu moment vaig dedicar a la canaleta de Massanella, m'he decidit a escriure unes línies sobre les canaletes de la serra de Tramuntana.

EL GALATZÓ O L'ÚLTIMA ESPERANÇA

La canaleta o síquia del Galatzó és una de les poques que encara raja a la muntanya amb un trajecte més o menys llarg. Es tracta d'una canaleta tradicional que discorre pel coster d'un comellar que neix a la casa de Ratxo (el Rajó). Aquest comellar s'obri després cap a la vall ampla que ocupa la possesió del Galatzó.

L'ull de la font es troba al peu de les pròpies cases del Ratxo. La mina subterrània que passa per davall del camí desaigua en una síquia que s'ha construït sobre el mateix jaç del torrent. Part de la correntia hi vessa quan la font raja en abundància. Des d'aquí parteix la canaleta, primer entre les marjades de la casa i després plenament integrada en el paisatge, fins arribar a les cases del Galatzó. Allà, s'omple un gran safareig que altre temps donava força a dos

molins d'aigua escalonats que formen un muradal imponent al costat de la vall.

Des de les cases del Ratxo no és possible iniciar un passeig sobre la canaleta, en part perquè suposa certa dificultat i també perquè és del tot innecessari crear molèsties als estadans de la casa. Per això, cal travessar el torrent un poc abans d'arribar a les cases i localitzar la canaleta quan ja discorre pel coster de la muntanya. Avui el paisatge és erm i desolat per causa d'un terrible incendi que va assotar tot el comellar i va afectar part dels pinars que guaiten sobre la bella vall del Galatzó.

La construcció de la síquia s'ha resolt amb prou simplicitat, pedra i argamassa formen una canaleta irregular que flueix en alguns punts amb extrema lentitud. En aquests trams l'aigua és plena de molses verdes que fan pensar que el líquid roman estancat. Després, la canaleta inicia una baixada suau cap a una torrentera on s'ha disposat un arc rodó de no gaire alçada. A partir de l'arc comprovam com la canaleta segueix aferrada a l'orografia del paratge; encara l'any 85 podíem contemplar la seva traça encantada quan la correntia d'aigua travessava indrets ocults entre els pins. Després d'aquest llarg tram, abans íntim, la canaleta guaita cap a l'àmplia contrada del Galatzó, quedant rere nostre el mític puig que des del Capdellà té una aparença volcànica. Poc després ja destriam les cases de possessió que històricament es troben lligades a la vida i la llegenda del famós Comte Mal.

El safareig del Galatzó és gran, llarg i molt estret. Recorda un poc, per la seva situació tan extraordinària, el llac dels jardins de Raixa. Quan passam al seu costat i veiem aquell braç d'aigua tenim la sensació de vorejar un riu que per màgia ben estranya apareix entre les marjades de l'olivar. Un mur alt i gruixat, que avança com un esperó cap a les cases, són els dos molins d'aigua que he esmentat al principi.

Des del safareig encara seguia un bon tram de canaleta que marcant una llarguíssima corba portava l'aigua fins a les cases del Galatzó. Avui aquesta síquia és gairebé un simple record arqueològic.

Realment la síquia del Galatzó és una canaleta discreta que no té la prestació de la del Massanella o la de Solleric per exemple. Emperò, és l'última esperança perquè no desapareixi del tot una tradició millenària, on les conduccions d'aigües lliures han utilitzat una tècnica constructiva totalment identificada amb el medi i, de manera singular, amb la dificultat que implica la configuració de la Serra.

La canaleta de Son Gual (Valldemossa) feta amb peces de pedra, roman totalment oblidada dins la traça d'una urbanització (Foto de J. Llabrés)

LES CANALETES DEL BARRANC D'ALMADRÀ

Després de la canaleta de Massanella, possiblement la construcció similar més important que podríem trobar és la canaleta de Solleric, avui abandonada i seca. Realment, però, hem de parlar de dues canaletes importants situades al barranc del torrent d'Almandrà, les quals neixen a la font del Pi. La canaleta de Solleric és sens dubte la més coneguda perquè servia de ruta excursionista per a molts d'aquells que s'adreçaven cap els Tossals. L'altra canaleta, que discorre pel costat contrari, és potser menys popular i arriba fins a les cases d'Almandrà, conjunt format per Son Ordines, Can Xalet i les Casa d'Amunt. Aquesta canaleta ha estat totalment arranada en alguns punts del seu traçat.

Si partim de Son Ordines pel camí dels Tossals Verds, veurem, passat el pont i a l'altra costat del torrent, el tram final d'un aqüeducte important que encara conserva un gran arc de mig punt. Un poc més amunt, quan el camí voreja el torrent, tornarem a veure la canaleta, la qual segueix paral·lela a la nostra direcció. Finalment, si volem seguirla, caldrà abandonar el camí i endinsar-se en el propi jaç de còdols. De la canaleta seguirem trobant bells trams quan apareix adaptada al contorn dels espadats que forma el barranc. En algun moment l'haurem d'utilitzar com a pas per poder remuntar una cascada.

Quan arribam a la font del Pi, que forma un gorg, localitzam la canaleta de Solleric, que des d'aquí comença un traçat d'uns quants quilòmetres. Aquesta canaleta segueix acostada a les timbes i podem creure que és l'aqüeducte més agosarat que existeix després de la famosa canaleta del Massanella. Per això, apareix construït sòlidament tot formant un mur fort. Al seu costat s'ha traçat un caminoi que permet seguir la síquia tranquil·lament. Quan abandona el barranc i entra als olivars de la Casa Nova, la veiem passar entre el límit agrícola de la finca i la frontera natu-

La canaleta del Galatzó a principis de l'any 1986, abans que un incendi desforestàs g ran part de la zona (Foto de V. Sastre)

ral del bosc. En aquest tram llarg s'hi troben algunes piquetes laterals distanciades prudentment, les quals servien d'abeuradors pel bestiar. Aquest és tal volta un dels detalls més peculiars de l'arquitectura de l'aqüeducte.

La síquia abandona la contrada per un túnel que permet el seu pas per un coll en direcció a la possessió de Solleric. Just passat aquest coll, la canaleta desapareix oculta dins un marge que forma el costat del camí de carro. El túnel de la canaleta és una mostra de l'enginy tècnic desenvolupat per crear la seva traça, la qual cosa també confirma el grau de maduresa que tenien els nostres mestres locals per dissenyar i construir llargues conduccions d'aigua.

SON GUAL I BINIARAIX

Entorn d'altres canaletes més o menys importants, podríem fer-ne un repàs inacabable. En record de totes tan sols dedicaré unes línies a dues canaletes que el menyspreu de l'home ha perjudicat com a tantes altres. La primera a esmentar és la canaleta de la font de l'Abeurada a Son Gual de Valldemossa. Aquesta construcció usa una tècnica molt primitiva i roman abandonada dins la gran urbanització que precedeix el camí que munta fins al pla del Pouet.

Aquí cal admirar com la síquia s'ha creat buidant una simple mossa sobre blocs de pedra que llavors s'han ajuntat. No és necessari explicar que la profunditat del conducte és mínima. Aquesta mateix tècnica pètria l'he observada a una canaleta prehistòrica que existeix en un poblat de l'Edat del Ferro situat al nord de Portugal. Aquella canaleta portuguesa es troba també hàbilment aparellada amb un extraordinari camí empedrat que forma un dels accessos principals al poblat.

La combinació d'un conducte d'aigua i d'una traça viària té aquí a Mallorca una de les més belles expressions al camí del barranc de Biniaraix. Tots recordareu de segur la canaleta que acompanya el camí empedrat i que era particularment bella al tram de l'Estret. Allà, camí i canaleta s'aparellen i comparteixen el mateix pont que permet travessar el torrent.

Fa uns anys la correntia d'aigua d'aquesta canaleta va ésser entubada i els tubs metàl·lics s'instal·laren grosserament sobre la síquia. Per més perjudici, s'esmorrellaren alguns punts de la construcció per col·locar algunes aixetes. Actualment l'estat de la canaleta és molt lamentable i és d'esperar que algú se'n recordi a l'hora de restaurar el camí del Barranc. És necessari rehabilitar aquesta síquia, que per altra banda no té perquè fer desaparèixer els tubs. Simplement es tracta d'una qüestió d'estètica que faci dissimular la conducció nova, en benefici de l'aspecte tradicional que sempre havia tengut aquell lloc.

Al barranc encara es troben altres conduccions d'aigua interessants, la majoria abandonades, Una d'aquestes és força atractiva i es localitza enmig dels olivars i prop del torrent. Una canaleta de teules s'ha traçat sobre un marge ample i la precedeix un arc rústic sobre el torrent. La contrada de l'arc és idíl·lica, allà els gorgs i les cascades es transformen en tot un homenatge al paisatge muntanyenc de la vall de Sóller...

LES CANALETES DE LA SERRA, FITXA D'APROXIMACIÓ (1)

Síquia de Ternelles.- L'actual síquia de Ternelles a Pollença té un indub-

table valor històric. Arqueològicament se sap que des de la vall de Ternelles partia una conducció d'aigua que abastia la ciutat romana de Pollentia (2). De les restes localitzades i del possible curs d'aquella obra n'existeix un plànol de Damià Cerdà publicat a les pàgines 20 i 21 del volum II de la *Historia de Mallorca* coordinada per J. Mascaró Passarius. Era famós el ja destruït molí de l'Estret, la fotografia del qual solia publicar-se a les antigues guies de l'illa.

Síquia de Coanegra.- Una altra obra d'origen antic situada al terme de Santa Maria. La cita de molins d'aigua al segle XIII (3) evoca la importància de l'aqüeducte, el qual ja devia ésser destacable a l'època musulmana (4). Probablement la conducció degué ésser millorada a partir del segle XVII, quan els Cotoner compraren Son Torrella i començaren a estendre el seu domini territorial per la vall. L'aqüeducte de Coanegra destaca pel llarg recorregut que fa des de Son Pou fins a Santa Maria, conserva alguns ponts que travessen el torrent i movia alguns molins d'aigua bastant curiosos. A les cases de Son Torrella el Sr. Hillgart em mostrà les restes d'un molí amb una roda de fusta que era impulsada pel líquid; aquest artilugi poc freqüent a l'illa es contraposa al molí de cup usual. Un molí de roda metàl·lica es troba a Son Agulla (5).

Aqüeducte de la Teulera.- Aquesta possessió d'Alaró conserva un aqüeducte amb un arc rebaixat, molt rústic, que alguns autors han classificat de "romànic" (6). Pot tractar-se tal vegada d'una obra medieval, però cal l'oportuna investigació.

Canaleta de Comassema.- L'aqüeducte de Comassema conserva un arc ogival de gran esveltesa. La construcció roman tapada i una mànega negra fa l'ofici que aquella va tenir en altre temps. Malgrat l'aspecte medievalista d'aquest arc, pens que pertany al gòtic tradicional. Per això, podria datar de l'època quan els Palou començaren la gran reforma de les cases al segle XVII.

Aqüeducte de Pastoritx.- L'arxiduc Lluís Salvador ja ens fa una precisa descripció d'aquesta obra: diu que té 12 arcs rebaixats i sis de rodons (*Die Balearen*/1884). És un aqüeducte molt arquitectural patrocinat pels Morell, com així ho indica l'escut d'aquesta família situat en un dels seus pilars (7).

Canaleta de Massanella.- Sens dubte és l'aqüeducte més famós de l'illa, no solament per la dificultat tècnica que va suposar construir-lo, sinó per la ballesa que posseïa al seu pas pels recòndits paratges de muntanya. Obra iniciada l'any 1748 es creu acabada l'any 1750. El mestre de la construcció va ésser Monserrat Fontanet, de qual tenim algunes notícies biogràfiques (8). L'any 1790 Jordi Abrí-Descatlar va patrocinar una reconstrucció, com ho justifica una làpida redactada en llatí. De fet hi he observat la presència de pilars vells escapçats al costat dels pilars que encara suporten els famosos quatre arcs de l'aqüeducte. El monument va ésser soterrat i entubat l'any 1982/83.

Canaleta de Solleric,- Desconec les dades que podrien orientar-me entorn d'aquest aqüeducte. Obra d'importància, podríem apuntar pel seu estudi l'època d'esplendor del marquesat de Solleric. *Don* Miquel Bonaventura Vallés i Orlandis va ésser el primer marquès de Solleric i vescomte d'Almadrà (títols atorgats el 1770). És molt probable que per aquella època es fessin millores importants a ambdues possessions.

Síquia del Galatzó.- Obra decadent de la qual també hi ha poca informació a l'abast. La possessió del Galatzó era propietat dels comtes de Formiguera al segle XVII, cap al segle XIX passaria als marquesos de Can Ferrandell. En aquest moment s'enllesteix la reforma de la façana de les cases, datada l'any 1880. La canaleta ja existia en temps de l'Arxiduc, perquè al *Die Balearen* ens parla de molins d'aigua a la finca (9).

NOTES

(1).- És evident que alguns dels plantejaments que en aquesta fitxa s'exposen poden canviar substancialment mercè a la investigació o la localització de documentació històrica. A l'espera d'una classificació més adequada, m'ha semblat oportú proporcionar aquestes dades abans que silenciar per sempre el valor històric i cultural de les nostres canaletes de muntanya. També és necessari recordar com les restauracions succesives no permeten en alguns casos una datació global. Per exemple, una síquia llarga com la de Coanegra pot conservar trams de distinta època i de fet hi observam trams més o menys moderns entre Santa Maria i Son Torrella.

(2).- La síquia de Ternelles era coneguda tradicionalment com una obra d'origen romà. Pot sesrvir de mostra la cita, potser massa exagerada, de Vargas Ponce (any 1787).:- *Antigüedades-... "son el grandioso aqüeducto de Ternellas en Pollensa, y el lugar que todavía se llama la Colonia, los fragmentos de Estatuas, la cabeza de Metelo"...*

(3).- Josep Capó Juan. *La vila de Santa Maria del Camí -Vol. I.* Gràfiques Miramar / Palma, 1980. Pàgs. 44 i 45.

(4).- M.Barceló, M.A.Carbonero, R.Martí i G.Rosselló-Bordoy. *Les aigües cercades (Els qanat(s) de l'illa de Mallorca)* Estudis Baleàrics -1986. Pàgs. 135 a 140.

(5).- Jesús García Pastor. *Rutes Amagades de Mallorca. Fascicle nº 12 "Santa Maria del Camí -Avenc de Coanegra.* Veure l'interessant fotografia núm. 22.

(6).- Gabriel Sastre Rayó i Antònia Ordinas Marí. *Alaró: aspectes històrics, costums i tradicions.* Mallorca -1979. Pàg. 174 i fotografies d'entre pàgs. 176/177.

(7).- Arxiduc Lluís Salvador. *"Die Balearen"* traducció de J.Sureda Blanes: *"Los pueblos de Mallorca, el estribo sur de la Sierra y sus desfiladeros"*. Palma -1958. Pàg. 134.

(8).- Gaspar Munar Oliver. *Història de Lloret de Vista Alegre.* Palma -1975. Pàgs. 108 a 112.

(9).- La cita de l'Arxiduc és pobra, però fa entendre ben clarament la importància de l'aigua a la finca del Galatzó, força de la qual havia de venir de la font del Ratxo.

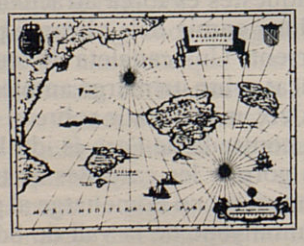

A la Mar Mediterrània, bressol de la Cultura de la vinya i el vi, emergeix l'Illa de Mallorca. El seu meravellós clima i privilegiada situació fan que hi cresxin fermes uns vers i hi crein esplendorosos vins coneguts des de l'antiguitat

Jaume Mesquida

VINYES I BODEGUES A PORRERES (MALLORCA) Tel. 971/647106

VENDA DIRECTA A LA BODEGA

PAÏSOS I MUNTANYES

VALLS I SERRALADES DEL PALLARS SOBIRÀ

MATEU MORRO

Dins el Pirineu català una de les unitats amb més personalitat és la de l'Alt Pallars o Pallars Sobirà. Terres esquerpes, amb difícils accessos, que s'han vist marginades dels canvis econòmics que han afectat les terres veïnes de la vall d'Aran i d'Andorra. L'alta muntanya sempre és un refugi extraordinari de formes de vida i tradicions culturals que ja han desaparegut a les terres baixes. I en els casos de zones poc degradades l'interès és encara superior. El Pallars concentra un cúmul de cultura popular, de llengua i toponímia, d'arqueologia i història, de natura i paisatge, important de bon de veres. És un dels darrers reductes de l'ancestral vida pirinenca, a hores d'ara en procés de dissolució.

Llac de Sant Maurici gelat, molt prop del límit entre el Pallars i l'alta Ribagorça (Foto de Mateu Morro)

L'altra cara de la moneda és la pèrdua demogràfica constant, l'abandonament del jovent davant un país que no ofereix gaires perspectives, i que s'està quedant sense recursos humans. Tot hi ajuda: la no renovació de les tècniques agrícoles i ramaderes, l'extrema duresa del clima, la manca d'infraestructures de tota casta (sanitàries, educatives, comunicacions, etc.) i l'atracció de les ufanoses terres veïnes. Terres abandonades de totes les administracions espanyoles i ignorades sovint per les gents de la macrocèfala Barcelona, no s'han pogut beneficiar d'una explotació racional dels recursos econòmics, que no són menyspreables, i han esdevingut valls silencioses, voltades del renou turístico-comercial d'Aran i Andorra.

El Pallars sempre ha estat un país conservador etnogràficament. Aïllat rere un caramull de serralades, els accessos sempre hi han estat difícils. No és gens estrany que s'hi mantingués la llengua basca fins ben avençat el primer mil.lenni, i de la qual n'han restat molts de testimonis a la toponímia. No hi ha dubte: Esterri, Unarre, Arestui, Gerri, Arate, Ausinsi, Lladorre, Bonestarre, Surri... el darrer alè de la llengua basca encara roman aferrat als noms de pobles i muntanyes.

Gents hospitalàries, com és freqüent entre els pobles de les muntanyes, els pallaresos comencen a acollir un cert turisme. De tota manera molt migrat en relació als paràmetres que el mallorquins estan acostumats a manejar. L'Alt Pallars encara és un país a descobrir per a molts, cal apropar-s'hi amb un profund respecte, per a les gents i per al medi.

UN OCEÀ DE SERRALADES

El Pallars Sobirà vist des de qualsevol dels seus cims principals ens apareix com una enorme mar de cims i serrats. La carena axial pirinenca marca el límit nord, amb elevacions com les del massís de Colomers (2.932 m.), el Mont-roig (2.905 m.) i la Pica d'Estats (3.143 m.). Nord enllà les aigües davallen cap a l'atlàntic; cap al sud ho fan cap a la Mediterrània, a través del riu de la Noguera Pallaresa i els seus afluents. Al sud del Pallars Sobirà el Monteixo (2.905 m.), el Pic de Salòria (2.789 m.). la serra de Sant Joan de l'Erm (2.440 m.) i un ampli conjunt muntanyenc, el separen de la conca del Segre (Alt Urgell).

L'Alt Pallars s'estructura entorn de les serralades i els rius que les solquen, tot aprofitant les valls modelades per l'acció glacial. Les valls són llargues, però estretes, encaixades dins el rocam, i amb poques terres bones. És en aquestes petites planes on, des de la prehistòria, s'han desenvolupat les activitats econòmiques i on s'han establert els homes, creant-hi els pobles i construint i mantenint les vies de comunicació.

En aquestes valls el poblament dispers hi és inexistent. El relleu i els llargs hiverns obliguen a la població a concentrar-se en nuclis, que formen com un rosari al llarg dels fons de les valls. Fora d'aquests nuclis, en general ben petits, sols hi ha bordes, edificis no habitats permanentment on hi guarden la palla i les eines els pagesos i els pastors. Els pobles i llogarets del Pallars van des dels 600 m. fins a encastellar-se gai-

rebé als 1.700 m. Són el testimoni d'un poblament que va esser intens en altres temps. Avui es troben reduïts a mínims propers al despoblament.

LA HISTÒRIA

El poblament humà en aquestes valls hi és molt antic. S'hi troben restes de les cultures ramaderes que poblaren el Pallars a la Prehistòria. La romanització hi fou superficial, encara que no absolutament inexistent. El substrat pre-indoeuropeu i bascoide es mantingué a les altes valls durant molts de segles, que formà un veritable illot cultural i lingüístic. Els sarraïns sols hi passaren, destruint la Seu d'Urgell, però foren una amenaça permanent i una font d'inseguretat. Els comtats de Pallars i la Ribagorça formaren part del marquesat de Tolosa, i no se n'independitzaren fins el 872. Els segles posteriors estaren marcats per la inestabilitat: d'una banda les acarnissades lluites feudals i de l'altra les incursions sarraïnes procedents de Lleida.

Progressivament el Pallars (subdividit el 1.011 en dos comtats) s'anà lligant a la casa comtal de Barcelona. Però no per això es va veure deslligat d'invasions i lluites, com les que en el s. XII protagonitzaren les tropes gascones, que envaïren el Pallars Sobirà diverses vegades. Prop dels nuclis de població, i a indrets elevats, hi havia les "forces", llocs fortificats per defensar-se i protegir la població.

La vida les pobles pallaresos s'ha desenvolupat lligada a les explotacions tradicionals de la contrada, on, a més de l'agricultura i la ramaderia, hi foren abundants les fargues, sobretot als segles XVII i XVIII, tot aprofitant els grans boscos, com el de Virós, els d'Areu i de Tor, a la Vallferrera. Les soques dels arbres eren baixades per les aigües de la Noguera Pallaresa, formant rais,grups de troncs fermats sobre els quals hi navegarven perillosament els raiers.

Tampoc en el segle XX les valls pallareses no han estat al marge de lluites. La Guerra Civil afectà la comarca, la qual cosa contribuí a despoblar-la i empobrir-la, i s'hi establí una línia de front a la zona de Tírvia i Ribera de Cardós. Però fou un cop acabada la guerra quan es produí el fet més espectacular, amb la invasió del maquis anti-franquista de l'any 1944, que afectà especialment la Vallferrera.

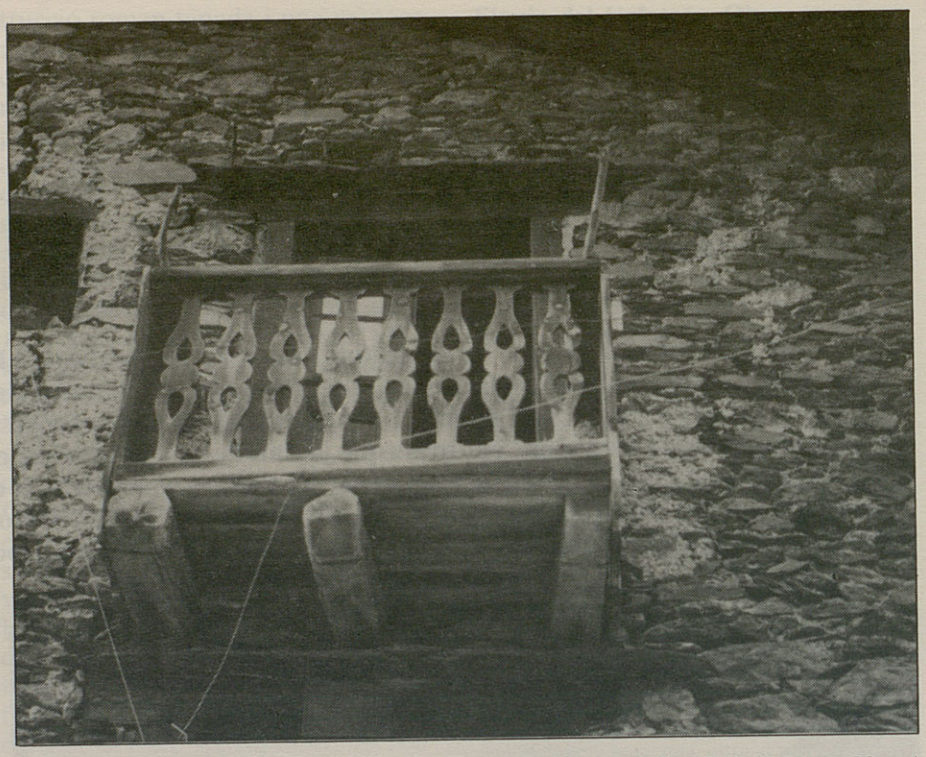

Balcó d'una casa pallaresa: Casa Cisquet de Tor (Foto de Mateu Morro)

ARA I AVUI DEL PALLARS

El despoblament de 1860 ençà ha estat vertiginós. De 20.430 habitants el 1860 es passà a 13.866 el 1920, 7.747 el 1970 i a tan sols 5.247 el 1981. En aquest terreny la situació del Pallars Sobirà és dramàtica. El despoblament ha provocat la reducció del nombre de municipis: 30 el 1960 i 16 el 1975. La densitat actual és de 4 h/km^2. El 1976 ja no quedava ningú als pobles de Berrós Sobirà, Alendo, Mallolís i Besan. I Aineto, la Glorieta de Montesclado, Dorve, Lleret, Tor, Norís, etc., es troben pròxims al despoblament.

Amb el despoblament ha disminuït la superfície conreada, i el bosc ha augmentat. Els problemes econòmics són greus, i es plantegen en termes de supervivència de la comarca. Malgrat que la ramaderia bovina hi ha anat en augment (9.000 caps el 1978), al país no hi ha cap indústria lletera; per això la producció pallaresa ha d'anar a la Pobla de Segur i a la Seu d'Urgell. No tan sols no hi ha indústries de transformació, sinó que també hi manca una política de millora genètica dels animals i el definir si la producció, ara que som dins la CEE, ha d'anar adreçada a la producció de carn o de llet.

El nombre d'establiments hoteliers ha augmentat (28 amb 1.529 places el 1980) concentrats sobretot a Espot, Rialb i Sort. Però, tot i això, el nivell és baix, i sembla que les estacions d'esquí d'Espot i Llessui no s'han acabat de consolidar. Ben al contrari del que passa a Andorra i a la Vall d'Aran, la manca d'inversions i d'una promoció adequada ha deixat el Pallars a un costat de la cursa pel desenvolupament.

Mossèn Antoni Maria Alcover, a la seva excursió filològica de 1906 quan es trobava amb mil dificultats per recórrer aquelles contrades, feia davallar llamps i pestes contra el centralisme espanyol i el pillatge a què ha sotmès la zona. De llavors ençà poc ha canviat. Molts de pobles sols compten amb pistes de terra i qualcun, com Arreu i Dorve, ni això. El poble de Lleret aconseguí la comunicació amb la carretera principal quan només quedaven dues persones. A l'hivern les pistes es fan impracticables i l'aïllament arriba a ser total durant moltes setmanes. Restar al pobles mig abandonats, gelats i coberts de neu, és gairebé una aventura.

UN POBLE PIRINENC A 1.700 m. D'ALTURA

El poble de Tor, al límit entre el Pallars i Andorra, podria ser un exemple extrem d'aquesta situació general de la comarca. Situat a la confluència del barranc de la Rabassa i del de vall Peguera, és el poble més alt del Principat. Fa uns decennis hi havia una catorzena de cases habitades, ara a l'estiu n'hi ha tres o quatre, i a l'hivern el poble resta pràcticament deshabitat. I la gent que hi roman corre el risc de trobar-se en la incomunicació més absolu-

ta. El 1986 sols hi romangueren dos habitants: Josep de Sansa i Rosa de Casa Cisquet. Na Rosa tenia al seu càrrec una guarda de vaques i vedells, i les havia d'abeurar i donar palla.

Fins fa poc era més fàcil la comunicació amb Andorra que no amb la resta de pobles de la Vallferrera. Ara hi ha una pista que, sortint del veïnat poble d'Alins, passa per baix del poble de Norís, arriba a Tor i, pel port de Cabús (2.328 m.) du a la coma de Setúria i a Pal, dins Andorra. Els andorrans han construït una carretera asfaltada fins al port de Cabús, i dues importants estacions d'esquí (Pal i Arinsal) que arriben a la ratlla fronterera. El contrast entre el costat andorrà i el costat pallarès no pot ser més fort. A Andorra telecadires, grans carreteres, hotels, cotxes luxosos...; a l'altre costat camins de terra glaçada, velles cases de pedra i pissarra, despoblament...

Tor és una comunitat que després d'uns quants de mil.lenis d'història es troba a punt de l'extinció. Conserva l'església parroquial romànica, però les ermites de Sant Ambrós i Sant Peri són en plena ruïna. L'electricitat l'obtenen a través d'una petita central que aprofita l'aigua del riu. Bastantes cases són ja esfondrades. Amb les darreres torrentades desapareixerà la memòria del seu poble, abans ric en tradicions, que es perpetuaven amb les llargues vetllades vora la llar. Fins i tot desapareixerà la seva parla, amb uns trets molt propis i arcaics (ben estudiats per Joan Coromines). Rosa de Casa Cisquet ens diu que ella ja parla més com a Ainet, però que n'Andreu parla bé com es parlava a Tor, "perquè de xiquet hi va viure i encara hi havia moltes famílies."

OSSOS, LLOPS I SENGLARS

No fa massa temps els óssos i els llops poblaven els indrets més inaccesibles del Pallars. Mossèn Alcover, fa 81 anys, ja trobà que s'havien apoquit molt, i avui -com el vell marí a les nostres costes- són un record del passat. Els senglars en canvi encara hi són relativament abundants.

L'ós -l'óssa com en diuen a les valls pallareses- ha estat durant segles l'enemic dels pastors de l'alta muntanya. El folklorista Joan Lluís recull moltes històries d'óssos, ramats i pastors del Pallars, i fins i tot documenta una de les darreres caceres l'octubre de 1952, quan Martí Bringuer matà un ós a Areu. Josep de Sansa ens contà que d'al.lotell en va veure un d'ós, quan guardava ramats dins els prats propers de Tor.

Els llops han estat l'altre gran contrari de les gents del Pallars, tant o més que els óssos. A Tor encara hi suren velles històries de llops, com la del soldat mort pels llops quan intentava arribar al seu poble a passar-hi un permís, o la del vell de Casa Carlí que va ser escomés per les bèsties, però que a força d'enginy aconseguí arribar a la seva casa i escapolir-se'n. Avui els llops i els óssos s'han esvaït, com gairebé la resta d'habitants d'aquestes altes valls.

A no moltes hores de Barcelona les valls pallareses formen un món insospitat pel viatjant. Viatjant que d'altra banda sols en sol passar camí del port de la Bonaigua i la vall d'Aran. Un món ple de suggeriments i de ressonàncies remotes, al qual val la pena apropar-s'hi.

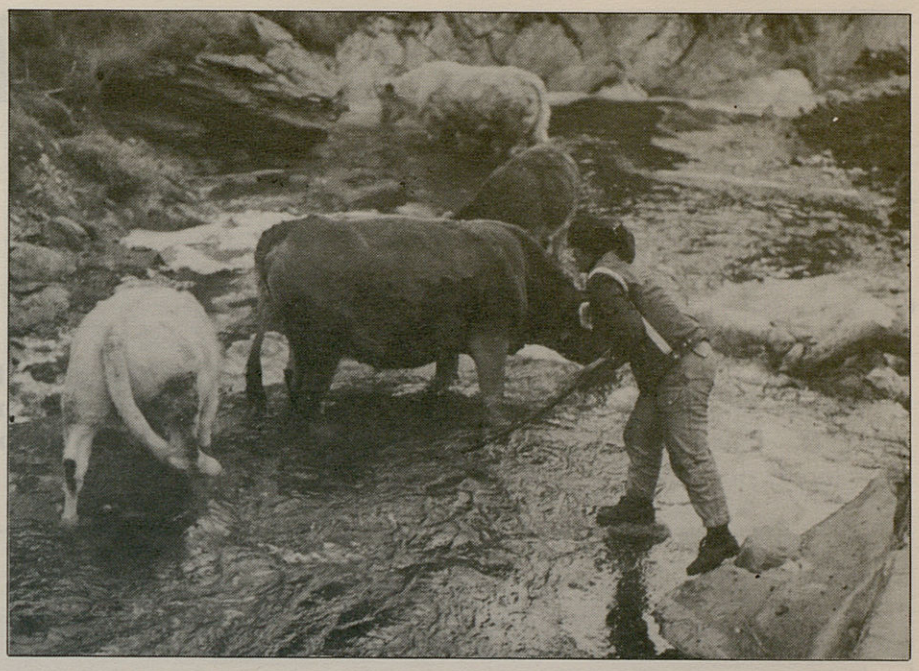

Abeurant les vaques al riu (Foto de Mateu Morro)

El Llac de Santa Maurici gelat, molt prop del límit entre el Pallars i l'Alta Ribagorça.
Balcó d'una casa pallaresa (Casa Cisquet de Tor).
Abeurant les vaques al riu.
El poble de Tor des de la Força ("Lo Castell").

SERVEI DE LLIBRES ESTRANGERS
LLIBRES DELS PAÏSOS CATALANS
JOGUINES I LLIBRES INFANTILS

Carrer d'en Rubí, 5
Telèfon 71 38 21
07002 PALMA

CULTURA

EL CAS D'IRLANDA

CATHY SWEENEY

Cathy Sweeney, nascuda a Derry (Irlanda), ens fa en aquest article unes ràpides pinzellades sobre la situació lingüística a Irlanda. Sweeney participà en el II Congrés Internacional de la Llengua Catalana i en el II Seminari d'informació i estudi del GRUP BLANQUERNA amb una ponència que titulà: «Llengua nacional: símbol o necessitat? El cas d'Irlanda».

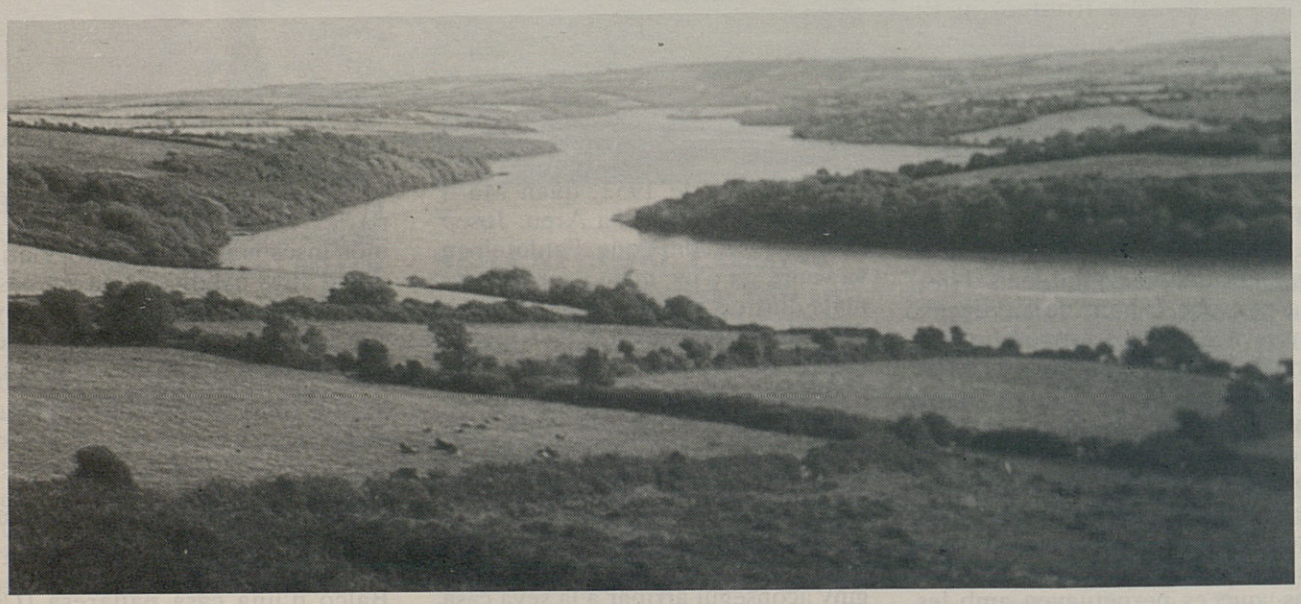

El riu Bandon a Kinsale (Fotò extreta de la G.E.C)

Qualcú ha dit d'Irlanda que és "una illa a la fi del món", i, de fet, és l'últim reducte d'Europa: més enllà queda l'Atlàntic i el continent americà. El territori d'Irlanda ocupa uns 85.000 km² aproximadament -uns 15.000 km² més que els Països Catalans-, però malgrat la unitat geogràfica natural formada per una illa de tan petites dimensions, no presenta una unitat política des dels anys 1920-22. Un Decret del Parlament Britànic, l'any 1920, divideix, no tan sols l'illa, sinó una de les quatre províncies històriques, Ulster, tres dels nou comtats de la qual formaran part del nou Estat Lliure d'Irlanda, proclamat l'any 1922, mentre els altres sis constituiran la ficció política d'Irlanda del Nord. Encara que la nova Constitució d'Irlanda del 1937 estableix, a l'article 2, que el territori nacional comprèn tota l'illa, la declaració de la República d'Irlanda, l'any 1949, atenua en certa mesura les legítimes reivindicacions territorials. El recent Tractat Anglo-Irlandès -signat el novembre de 1985 entre la primera ministra britànica Margaret Thatcher, i el primer ministre irlandès, Garret Fitzgerald-, malgrat el que pugui tenir de positiu a llarg termini, xoca immediatament per ser la primera vegada que un govern irlandès reconeix, implícitament, l'existència d'Irlanda del Nord.

"On hi ha parlants actius i decidits, la llengua no morirà"

La llengua nacional d'Irlanda, convertida en primera llengua oficial per la nova Constitució del 1937, és membre del grup de llengües indoeuropees i, com a tal, s'emparenta amb altres llengües antigues com el llatí o el gòtic i, més indirectament, amb els descendents moderns d'aquests, com el català o l'anglès. Però els seus parents més pròxims són, per una part, les diverses llengües celtes parlades a Itàlia, a França i a la Península Ibèrica, que quedaren assimilades per l'expansió de la llengua i cultura llatines i, per l'altra, el gal.lès i el gàelic escocès, descendent directe del gàelic irlandès, que encara parlen avui en dia.

Amb la creació del nou Estat Lliure d'Irlanda i la declaració de l'irlandès com a llengua nacional, i posteriorment com a primera llengua oficial, fixada la normativa ortogràfica i l'escriptura, semblava que havien desaparegut tots els obstacles per al desenvolupament normal de la llengua com a vehicle de comunicació espontània i natural d'una comunitat cohesionada per una mil.lenària tradició cultural i per la satisfacció d'haver assolit finalment la tan llargament desitjada independència nacional. El nou Estat va girar l'esquena a aquell fragment

d'Ulster que va quedar en mans britàniques i es va dedicar a cultivar la identitat nacional, amb la llengua, la religió i la moral com a símbols principals de diferenciació amb l'antic colonitzador.

"A partir de 1922 el coneixement de l'irlandès és un requisit per a l'ingrés al funcionariat públic, a la política i a les forces armades"

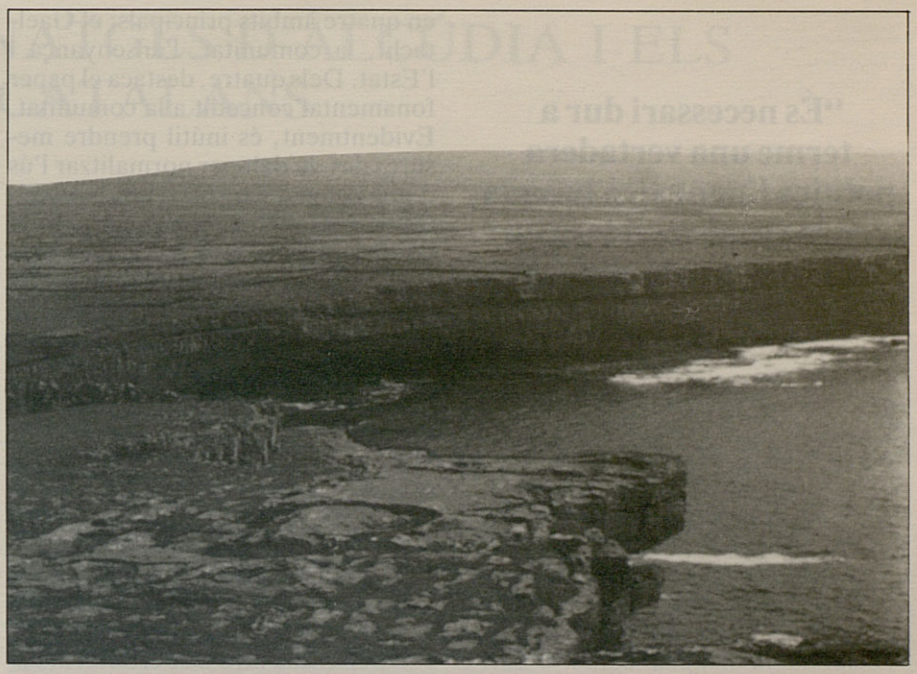

Penya-segats a la costa d'Irlanda (Foto extreta de la G.E.C

MESURES OFICIALS DE PROMOCIÓ DE LA LLENGUA A IRLANDA

A partir de 1922 el coneixement de l'irlandès és un requisit per a l'ingrés al funcionariat públic, a la policia i a les forces armades, i és una assignatura obligatòria a l'ensenyança primària i secundària.

L'any 1926 va ser creat oficialment el Gaeltacht, agrupació de les regions de parla irlandesa, els imprecisos límits de les quals són establerts de tant en tant pel Parlament.

L'any 1943 es creà l'Assemblea Nacional de la Llengua Irlandesa per coordinar les diverses organitzacions lingüístiques no lucratives que existien.

El 1952 es va crear el Foment del Llibre Irlandès, que subvenciona la publicació de llibres en irlandès.

L'any 1958 es publicà la normativa oficial en qüestions de gramàtica i ortografia.

L'any 1965 es creà un Centre Nacional de la LLengua i el 1967 l'Institut de Lingüística.

L'any 1972 fou inaugurada una emissora de ràdio exclusivament en irlandès.

El 1973 l'irlandès es converteix en llengua oficial de la Comunitat Econòmica Europea.

L'any 1978, el Foment de l'Irlandès, creat l'any 1975, fou decretat agència oficial estatal de política lingüística, amb l'objectiu de normalitzar l'ús de l'irlandès com a vehicle de comunicació.

L'any 1983 en publicà el Pla d'Acció per a l'Irlandès (1983-1986).

La trista realitat lingüística d'Irlanda és que més de seixanta anys d'independència política i de suport oficial a la llengua nacional no han aconseguit aturar el procés de substitució lingüística començat quatre segles abans i accelerat a partir del segle XIX. Les causes principals, les podem cercar en una política equivocada a l'ensenyament, els efectes de la vida moderna sobre el Gaeltacht, i el comportament lingüístic de la població en general, ja que cap llengua no pot aspirar a la supervivència si no compta amb una comunitat de parlants per a la qual és la primera llengua de comunicació diària.

ELS IRLANDESOS TAMBÉ SÓN BILINGÜES

La societat irlandesa de finals del segle XX és definitivament bilingüe, però diglòssica. La gran majoria de la població sap irlandès, encara que viu en anglès; la gran majoria de la població vol que els seus fills aprenguin irlandès, i un nombre cada vegada major vol que aprenguin en irlandès; hi ha pressions populars perquè l'irlandès s'utilitzi regularment al Dáil (Congrés) i al Seanad (Senat). Ningú no vol prohibir l'ús de l'anglès, però el clima d'opinió popular és favorable a qualsevol mesura que rescati l'irlandès de la seva posició marginal a la vida pública i privada i la posi a un nivell d'igualtat de fet, no de dret, amb l'anglès. L'anglès ha estat present a Irlanda des de fa vuit segles, es pot considerar una autèntica llengua comunitària (encara que sigui d'una comunitat colonial venguda de fora) des de en fa quatre i -hem de ser realistes encara que no ens agradi- és la primera llengua de la majoria de la població en l'actualitat.

Sempre ens hem de felicitar quan la llengua d'una nació que ha viscut durant segles en condicions socials i polítiques d'inferioritat respecte d'una altra llengua, és elevada al rang d'igualtat i n'és reconeguda la dignitat com a vehicle d'expressió d'un poble amb la declaració d'oficialitat. Però és molt important no caure en la temptació de pensar que amb això ja està tot fet i que a partir d'ara tot anirà com una seda. Aquest va ser el gran error de la societat i de les institucions irlandeses. L'any 1922 és l'any u d'una nova realitat política a Irlanda, però la societat no partia de zero. L'ocupació colonial més o menys assimilada durant vuit segles, el comerç obligat amb els veïns d'un costat i d'altre, la superioritat numèrica dels anglo-parlants a moltes regions, eren realitats que no desapareixien simplement ignorantles. Les mesures oficials preses al llarg de seixanta anys no anaven al fons de la qüestió, que era que la llengua nacional jugava a ser oficial amb una baralla marcada des de feia molt de temps pel seu rival.

Afortunadament, sembla que això està canviant i les autoritats finalment s'han adonat que ni l'oficialitat constitucional, ni l'obligatorietat escolar, ni les subvencions a una comunitat en vies de desaparició no garanteixen per si soles la supervivència d'una llengua i l'expansió del seu ús, i que és necessari dur a terme una vertadera política lingüística basada en la recerca seriosa de dades sobre la situació lingüística real, actual i les aspiracions lingüístiques futures de la comunitat.

"És necessari dur a terme una vertadera política lingüística basada en la recerca seriosa de dades sobre la situació lingüística real, actual"

El Pla d'Acció per a l'Irlandès (1983-1986), redactat pel Foment de la Llengua, reconeix la precarietat de la situació de l'irlandès en l'actualitat i proposa una sèrie d'estratègies a termini mitjà amb l'objectiu, més bé modest, d'assegurar la supervivència de la llengua almenys fins l'any 2000. Les propostes se centren en quatre àmbits principals: el Gaeltacht, la comunitat, l'ensenyança i l'Estat. Dels quatre, destaca el paper fonamental concedit a la comunitat. Evidentment, és inútil prendre mesures des de dalt per normalitzar l'ús d'una llengua si no hi ha una comunitat de parlants compromesa amb la política oficial i disposada a prendre la iniciativa i canviar els seus hàbits lingüístics. Ja hem vist que amb la bona voluntat no basta.

Actualment, la llengua nacional i oficial resulta necessària a uns àmbits molt restringits de la vida del país. La feina de recuperació lingüística, com la feina de reunificació nacional, serà lenta i difícil, però ja ha començat. Mentre hi ha vida hi ha esperança, és a dir, on hi ha parlants actius i decidits, la llengua no morirà. Malgrat el pessimisme generalitzat, la partida no s'ha perdut, i la baralla pot encara canviar de mans.

III SEMINARI DE FORMACIÓ I ESTUDI
LLUC SETEMBRE, 1987
De 24 a 29 de setembre

AMB LA PARTICIPACIÓ DE : JOSEP AMENGUAL, MANUEL ATIENZA, BARTOMEU BENNÀSSER, J. F. MIRA, BARTOMEU COLOM PASTOR, VIDAL PERELLÓ, MAX CANHER, J. M. LLOMPART

HORITZONS SEPARABLES.

CRAK!

BORO MIRALLES

Accident. S'està morint una persona. Com una boca de reg, vomita tanta sang que no se li veu la cara. És alta i ha de ser jove, du calçons estampats i un jersei blanc que ha mudat de color. Vaig a tocar-la, no sé, per dir-li: "Ei, no et moris, la vida és aquí, més enllà no sabem cert que passa, no te'n vagis encara!". No em deixen, però, "no se la mogui!" criden els més avesats als primers auxilis. Així, qued com un pal de telèfon, astorat i impotent: on és la meva desimboltura, el meu orgull d'home del món. La pana s'escull havent-se mullat.

Esperam l'ambulància. Estesa, té uns espasmes que la sacsegen com un ànec de fira. Sent que aquest ésser humà ara mateix, s'està desviant de canal. Només uns minuts més, i la impecables sageta del Temps la retornarà al seu punt de mira o la deixarà fora de banda.

Aquesta preciosa al.lota -ha de ser-ho- està esdevenint un manat de carn sanguinolenta, una bossa de fems, davant els meus ulls. En el perfecte i lleu mecanisme de la vida, qualque peça ha trencat dents i s'està debatint aquí entre l'ordinària bogeria del món petit i quatidià i l'abisme al desconegut: davant seu hi ha un cartell intermitent que indica canvi de sentit. Ningú no sap si agafarà o no aquesta sortida d'autopista.

Unes hores més tard, tot s'esvaeix. Només un detall m'ateny: tenc les adides esquitxades de sang, vessat per terra, corre un líquid meravellós d'una persona que acaba de rebobinar la seva pel.lícula.

ELS ANTICS LLINATGES D'ALCÚDIA I ELS NOMS DE LLOC CATALANS

MIQUEL ALENYÀ

A l'hora de definir l'univers dels antics llinatges d'Alcúdia un es troba amb una mancança inicial de certa importància. El còdex del llibre *Els homes d'armes de Mallorca. Llista de la Part Forana (1359)* no conté els fulls compresos entre el 66 i el 75, en els quals hi havia les llistes d'Alcúdia, de Pollença i Campanet.

Per aquest motiu les fonts que ha calgut consultar han estat les següents: en primer lloc, els llibres de Cartes Reials de l'Escrivania d'Alcúdia dels segles XIV i XV; també, el llibre de Capbrevacions d'Alcúdia de l'any 1518; a més a més, els documents notarials de l'Arxiu del Regne de Mallorca lliurats residents a Alcúdia als segles XIV i XV i als primers anys del segle XVI. A més, els volums II (1459 i 1460), III (1460 i 1461) i IV (1496 i 1497) dels *Consessos* o llicències matrimonials de la Cúria Episcopal de Mallorca. Així mateix s'han tingut en compte les indicacions que sobre llinatges antics d'Alcúdia fa Ventayol-28 (pp. 228 i 229).

Com a darrer document, o document més acostat a nosaltres en el temps, s'ha utilitzat la relació de les 76 famílies que habitaven a Alcúdia en el temps de la Germania, segons la classificació feta per a l'aplicació dels privilegis reials concedits per l'emperador Carles V amb data del 18-10-1525 (Cf. Ventayol-28, pp. 231).

No hem consultat els llibres de *consessos*, o llicències matrimonials, dels primers anys del segle XVI, perquè no es troben disponibles a causa del seu mal estat de conservació. Tampoc no s'han consultat els registres eclesiàstics de baptismes, matrimonis i defuncions d'Alcúdia, perquè no s'iniciaren fins la segona meitat del segle XVI en compliment de les disposicions del Concili de Trento.

RELACIÓ DELS ANTICS LLINATGES ALCUDIENCS

A partir de la informació anterior es pot definir el següent univers de llinatges antics d'Alcúdia: Abrines, Agret, Aguiló, Alenyà, Alzina, Amorós, Ardit, Arnau, Armentera, Aulí, Axartell, Bach, Balaguer, Balma, Barrera, Bertà, Besser, Benejam, Binimelis, Bisbal, Boada, Boadella, Bonet, Bosch, Bru, Buch, Caldés, Canals, Capdebou, Caramens, Carbonell, Carròs, Casafranca, Castell, Castells, Castelló, Cerdà, Cifre, Comelles, Cursach, Cugullada, Domenech, Esteve, Fanals, Fe, Feliu, Ferrer, Fons, Font, Fornells, França, Frígola, Fuxà, Gorch, Gilet, Guasp, Guayta, Joan, Loret, Llempayes, Llitrà, Maltès, March, Mascaró, Mascort, Massanet, Manresa, Martí, Marcó, Marquet, Martorell, Maura, Monistrol, Montblanc, Moragues, Morlà, Morell, Montells, Mosqueroles, Moror, Morro, Muntaner, Olivar, Parets, Pastor, Pelegrí, Perelada, Perpinyà, Planells, Pont, Ponts, Pou, Prats, Puig, Pujals, Pujol, Quers, Regarau, Reus, Renovard, Riera, Riparia, Riusec, Roig, Sabater, Saguer, Sants, Seguí, Sequier, Serra, Sitges, Socies, Soliveres, Solivaret, Sunyer, Sureda, Tàrrega, Torrandell, Terrassa, Torrella, Torrens, Tortosa, Totosaus, Trompedor, Truyol, Ullastret, Ventayol, Vidal, Vilanova i Vives. Són en total 130 llinatges.

El portal de Xara (Alcúdia) el dia de la celebració de la festa del Sant Crist (26-07-1986)

La relació anterior pretén solament reunir els cognoms de famílies que visqueren a Alcúdia entre el segle XIII i començaments del segle XVI. El període de temps de referència és llarg a causa de la manca d'una documentació suficient que permeti escurçar-lo sense incórrer en omissions rellevants. Altrament val a dir que tot al llarg del temps indicat es produïren variacions que afectaren l'univers dels llinatges alcudiencs: alguns cognoms que apareixen en documents dels primers anys del període no es troben documents datats en els darrers anys i a l'inrevès. A causa d'això i d'altres restriccions, la relació que hem presentat té solament el valor d'una aproximació.

INCIDÈNCIA DE LA TOPONÍMIA CATALANA

Dels llinatges indicats corresponen a noms de lloc, o hi poden correspondre, els següents: Balaguer, Balma, Besser, Bisbal, Boada, Boadella, Caldés, Canals, Carbonell,

Castell, Castells, Castelló, Cifre, Comelles, Cugulada, Fanals, Fons, Fornells, França, Fuxà, Gilet, Guayta, Loret, Llempanyes, Llitrà, Massanet, Manresa, Martorell, Monistrol, Montblanc, Morell, Montells, Mosqueroles, Moror, Parets, Perelada, Perpinyà, Pont, Ponts, Prats, Puig, Pujals, Pujol, Quers, Reus, Riera, Riusec, Saguer, Sants, Serra, Sitges, Soliveres, Sunyer, Sureda, Tàrrega, Terrassa, Torrella, Torrens, Tortosa, Ullastret, Ventayol, Vilanova i Vives. En total són 68 llinatges, la qual cosa representa un 52,31% del total de llinatges inclosos en la primera relació. Tots corresponen a noms de lloc catalans llevat de Besser, Cifre i França. Altrament, hem prescindit dels tres antics llinatges d'Alcúdia equivalents a noms gentilicis: Cerdà, Renovart i Maltès.

Al quadre adjunt es presenta la distribució per comarques dels noms de lloc relacionats. Aquesta s'ha fet tenint en compte que molts dels llinatges indicats no corresponen solament a un únic topònim. Hi ha llinatges que corresponen a nombrosos noms de lloc; aquest és el cas de Vilanova que correspon, segons les dades que hem manejat, a 19 noms de lloc: Vilanova de Bellpuig, Vilanova de Sau, Vilanova de Prades, Vilanova de Segrià, Vilanova de Meià, etc. En altres casos les equivalències no presenten un grau tan elevat de dispersió. En algunes ocasions a cada llinatge correspon un sol nom de lloc: Martorell, Terrassa, Armentera, etc. A això s'ha d'afegir que al llarg del temps hi ha noms de lloc que han desaparegut o aparegut, que han canviat de forma i fins i tot que han canviat de localització. Totes aquestes consideracions s'han de tenir en compte a l'hora d'avaluar correctament l'abast d'una distribució comarcal com la que es presenta.

La definició dels indrets corresponents a cada nom de lloc ha estat feta a partir de la consulta de tres obres: Vilà-83, Rosselló-81 i Moll-82.

L'esmentada distribució s'ha fet aplicant a cada llinatge tots els noms de lloc que li corresponien. Després cada un d'aquests ha estat ponderat amb un valor igual a la fracció equivalent al resultat de dividir cada nom de lloc pel nombre total de les seves localitzacions possibles. Així, per exemple, els 19 llocs corresponents a Vilanova s'han codificat amb un valor igual a 1/19. Procedint d'aquesta manera s'han obtingut els valors relacionats a la primera columna del quadre adjunt. Aquests mateixos valors expressats en percentatges s'ofereixen a la segona columna. L'única diferència entre ambdues columnes consisteix en el fet que la primera suma 68 (nombre de llinatges equivalents a topònims) i la segona suma 100.

TOPÒNIMS CORRESPONENTS ALS ANTICS LLINATGES D'ALCÚDIA
Distribució comarcal

	(1)	% (2)	% (3)
Catalunya del Nord			
Rosselló	2,253	3,313	3,615
Vallespir	1,250	1,838	2,206
Conflent	0,700	1,029	—
País Valencià			
Total	2,911	4,281	2,941
Principat			
Baix Empordà	5,616	8,259	10,784
Alt Empordà	6,078	8,938	10,232
Conca del Barberà	3,553	5,225	6,801
La Noguera	3,303	4,857	5,699
Bages	3,500	5,147	5,515
Baix Camp	2,920	4,294	5,331
Gironès	2,375	3,493	4,779
La Selva	2,333	3,431	4,412
Urgell	1,753	2,578	3,860
Alt Urgell	2,178	3,203	3,676
Baix Llobregat	1,000	1,470	2,941
Ribera d'Ebre	1,833	2,696	2,941
Baix Penedès	1,532	2,253	2,941
Vallès Oriental	1,702	2,503	2,390
La Garrotxa	1,500	2,206	2,206
Pallars Jussà	1,666	2,450	2,206
Vallès Occidental	1,100	1,618	1,471
Baixa Ribagorça	0,792	1,165	1,471
Barcelonès	1,000	1,471	1,471
El Segrià	1,105	1,625	1,471
Baixa Cerdanya	0,750	1,103	1,103
Priorat	0,333	0,490	0,735
Baix Maestrat	0,833	1,225	0,735
Alta Cerdanya	1,553	2,284	0,368
Ripollès	0,250	0,368	0,368
Osona	0,553	0,813	0,184
Garraf	1,253	1,843	—
La Segarra	0,917	1,348	—
Berguedà	0,875	1,287	—
Alt Penedès	0,775	1,140	—
Pallars Sobirà	0,678	0,997	—
Alt Camp	0,666	0,979	—
Anoia	0,605	0,890	—
Alta Ribagorça	0,200	0,294	—
Baix Cinca	0,200	0,294	—
Alt Maestrat	0,053	0,078	—
Maresme	0,053	0,078	—
Altres indrets			
França	2,500	3,676	3,677
Xipre	1,000	1,470	1,470
Nombre de llinatges	68,000	—	—
Sumes dels percentatges		100,000	100,000

Finalment s'ha elaborat la tercera columna d'acord amb el mètode de congestió de probabilitats consistent a seleccionar de totes les possibilitats relacionades per a cada topònim aquelles que són més probables. Hem entès com a possibilitats més probables les corresponents a indrets el grau de probabilitat global dels quals, segons les dades de la segona columna, és igual o superior al 2%. Procedint d'aquesta manera s'obté una distribució de la sèrie de probabilitats en què s'accentua la ponderació dels indrets més probables.

CONSIDERACIONS FINALS

La lectura dels resultats obtinguts permet posar en relleu alguns extrems rellevants. En primer lloc, l'elevat nombre dels primitius llinatges d'Alcúdia (uns 130), la qual cosa reflecteix l'antiga importància del lloc i la seva relativa prosperitat. D'altra part, l'elevat percentatge dels primitius llinatges alcudiencs equivalents a noms de lloc: més de la meitat del total. En tercer lloc, el fet que el predomini dels noms de lloc catalans sigui aclaparador: el 94,854% del total de llinatges alcudiencs equivalents a noms de lloc corresponen a topònims catalans (del Principat, de la Catalunya del Nord i del País Valencià).

La distribució per comarques dels topònims catalans equivalents a antics llinatges d'Alcúdia ofereix una dispersió àmplia: a la columna segona hi ha representades més de 40 comarques catalanes. Malgrat això es dóna un cert grau de **concentració en quatre nuclis principals**. El més important és el format pel Baix Empordà, l'Alt Empordà, Gironès, la Selva i la Garrotxa, que en conjunt aporta un 32,413% del total de noms de quatre comarques: la Conca del Barberà, el Baix Camp, el Baix Penedès i la Ribera d'Ebre, les quals en conjunt recullen un 18,014% del total de noms de lloc classificats. La tercera zona en importància és la formada per la Noguera, l'Urgell, i l'Alt Urgell, que aporta un 13,235% del total. Finalment es dóna una quarta zona de concentració formada per la suma de les comarques del Bages, Vallès Occidental i Baix Llobregat, les quals inclouen un 12,317% del total de noms de lloc considerats.

Altrament és destacable la representació que dins del conjunt estudiat tenen les comarques de la Catalunya del Nord, les quals aporten un 5,821% del total dels topònims classificats.

BIBLIOGRAFIA

MOLL, F. de Borja (1982): *Els llinatges catalans*. Editorial Moll. Mallorca.

ROSSELLÓ I LLITERAS, J. (1981): *Incidència de la toponimia catalana sobre els llinatges de Mallorca*. Publicacions de l'Arxiu Diocesà de Mallorca. Palma de Mallorca.

VENTAYOL I SUAU, P. (1928): *Historia de Alcudia*. t. II Biblioteca de la *Última Hora*. Palma de Mallorca.

VILÀ I VALENTÍ, J. et alter (1983): *Atlas Universal Català*. Gran Enciclopèdia Catalana. Barcelona.

SEMINARI SOBRE MOVIMENTS SOCIALS

TONI MARIMON RIUTORT

El passat 19 de maig va finalitzar un dels esdeveniments culturals més importants del curs 1986/87. Es tracta del segon Seminari sobre Moviments Socials i Ideologies a la Mallorca Contemporània, que fou organitzat pel Departament de Ciències Històriques i Teoria de les Arts de la Universitat de les Illes Balears, l'ICE i el Vice-Rectorat d'Extensió Universitària, tingué lloc a la Societat Arqueològica Lul.liana. El primer impulsor d'aquesta iniciativa ha estat el professor Sebastià Serra, amb el suport d'un grup d'historiadors que ja participaren en el primer Seminari de Moviments Socials (1985-86), el qual es va centrar en els períodes de la Restauració, de la República i de la Guerra Civil a Mallorca.

Els encontres es realitzaven els dimarts amb caràcter quinzenal, i en ells es pogué constatar la vasta panoràmica que actualment ofereix la investigació històrica a Mallorca. Un ample ventall de temes foren objecte d'exposició i debat, des de l'Església fins el Moviment Obrer, passant pel turisme, l'associacionisme en diferents vessants, les classes dirigents, les publicacions, les eleccions, l'emigració i la guerra de Cuba. Tampoc no faltaren temes relacionats amb la literatura i la filosofia, ni les referències -quasi obligatòries en aquest cinquantenari- a la Guerra Civil Espanyola (repressió, economia, intervenció italiana, etc...) Convé remarcar que tots els estudis solen tenir com a àmbit geogràfic l'illa de Mallorca.

ICE **Vicerectorat de Extensió Universitat**

SEMINARI: **MOVIMENTS SOCIALS I IDEOLOGIES A LA MALLORCA CONTEMPORÀNIA** (2)

PROGRAMA CURS 1986/87
Organitzat pel Departament de Ciències Històriques i Teoria de les Arts de la Universitat de les Illes Balears, l'I.C.E. i el Vice-rectorat d'Extensió Universitària.
Lloc:Societat Arqueològica Lul.liana.
Carrer Monti-Sion, 9. Ciutat de Mallorca.
Dia dels encontres: **els dimarts**, amb caracter quinzenal à **les 20.30 h.**

Entre els que passaren per aquest seminari hi trobam prestigiosos historiadors, alhora que d'altres que feien els seus primers treballs d'investigació. A més hi trobàrem filòsofs, teòlegs, filòlegs i coneguts periodistes. És a dir una important representació, tant qualitativament com quantitativament, de la intellectualitat mallorquina.

El seminari de Moviments Socials té el mèrit de posar en contacte entre si els investigadors, la qual cosa és important, i al mateix temps ofereix al públic en genegral la possibilitat de conèixer els resultats de les seves investigacions. En aquest sentit potser faci falta un poc més de publicitat, per tal que tots els interessats se n'assabentin i puguin assistir a les reunions.

Malgrat que encara quedi moltíssim a fer, els avanços són notables, i no dubtam que un 3r Seminari ajudaria a consolidar la investigació de la rica i variada història de la Mallorca Contemporània, una història que cal comprendre, perquè és la que condiciona el futur immediat de la societat illenca.

Oms, 50-b P. O. Box 696
07003 PALMA DE MALLORCA
Balears
Tels. (9)71/71 13 46* - 72 38 42*
Tx. 68705 - 68714 bima E

Carles III, 2-b
EIVISSA
Balears
Tels. (9)71/31 24 72 - 27
Tx. 69318 - 69015 bima E

Plaça del Príncep, 4
MAÓ - MENORCA
Balears
Tel. (9)71/36 70 13
Telèx 69434 bima E

ROCK AL VOLTANT DEL MIRALL

WHITESNAKE-"1987"

MATEU ENSENYAT

Quan escoltava els primers acords vaig restar glaçat, es tractava de *Crying in the rain*, miro l'estoig i llegeixo *Here I go again*; vaig pensar que el disc era un grans èxits, un testament, el grup havia mort. Però no, allò era la mateixa cançó, sí, encara que molt més salvatge. En efecte, al nou llarga durada hi ha dues versions i set joies més.

El poder del rock'n'roll, això és des del principi el darrer treball de la Serp Blanca. L'animal s'ha passat els últims tres anys al seu cau, però valia la pena esperar, ja ho crec. La vella Serp ha mudat de pell, ara la té molt més dura que abans. El nou guitarra Sykes, i el nou bateria, Dunbar, li han donat un aire més fresc; Murray ha retornat a la seva llar l'alegria es palesa en cada una de les notes que surten del seu baix. La veu, Coverdale (reforçat per Sykes), es trenca suau o s'aixeca poderosa. Uns "perfectes desconeguts", Airey, Cuomo i Vanderberg ajuden amb teclats i guitarres.

El contrast de la nova formació amb les anteriors és notable, la música que fan avui pot competir amb Deep Purple, Bad Company i, fins i tot, amb Dio. Esperant el retorn de Led Zeppelin, la Serp s'ha esmolat les dents i és quan comença l'aventura reptiliana. Cada vegada és més difícil saber a qui atorgar la corona dels pesos pesants (és a dir, la corona de tots els pesos). La competència entre els dinosauris és ferotge, les altres bèsties, els animalons mansos i de poca envergadura, potser heredaran la terra. Però, de moment, ho tenen molt fotut. Qui ho vulgui entendre que ho entengui, no parlo dels anys seixanta, parlo de "1987".

Elvis en la TV (1977-1987)

Va bastar que cantàs FEVER i tots recordarem el que significava a finals dels 50. Aloha from Hawai, vell, gras, vulgar, decadent. Ara fa deu anys que el rei se'n va anar, però encara no ha estat oblidat.

MÚSICA

AMB MOTIU DEL CINQUÈ CONCURS DE POP-ROCK

FERRAN GÓMEZ

Un concert o tot un concurs de Pop-Rock pot fracassar perquè el temps sigui dolent (no va arribar a ploure per poc), perquè els grups novells siguin magres (impresentables tots) o perquè la gent ni tan sols sapi escoltar i pugi a l'escenari (això es diu estupidesa al meu poble. Haurien de llegir *Momo* de Michael Ende).

Ja no es tracta de tocar Música amb guants de boxa o de ser *cutre* pels quatre costats, es tracta de veure el pop-rock que es fa a l'illa, sense locals ni emissores de ràdio, sense públic. Pop-Rock de butxaca, de festa de bateig pels quatre amics. Jo crec sincerament que es tracta d'una confabulació per fer-nos posar a ballar sevillanes. M'han dit que estan de moda a Madrid. Realment el qui no sapi que cony és això del pop-rock i vegi les actuacions del parc de la Mar (escenari esplèndit, per altra banda) ja es pot tornar a casa i cantar la Balanguera.

Olor a cavall, control policial com si s'anàs a segrestar un avió, cervesa amb molta escuma en tassons de plàstic, fauna diversa: rockers, punkis, heavis, *pijas*, papàs i mamàs perduts. Tots d'importació. L'únic d'interès, és clar, són els grups convidats. L'Ajuntament, intenta agradar a tots. El que està de moda són grups *lights* (odii aquesta paraula però és el millor adjectiu), grups que fan un disc de llarga durada i que saben tocar tant com jo. Això de guanyar doblers està molt bé, però que es dediquin a una altra cosa, sortir a les revistes del cor, per exemple. Així són els Desperados, Toreros muertos, Duncan Du... Sensibleria de les nostres àvies, pop monòton sense res. I després resulta que són els que més venen. Confidencialment he de dirvos que les nines de tretze a desset anys demanen fills "in vitro" als Duncan Du; són molt modernes. Decibelios és tot el contrari, van amb la moguda punk-skinheads. Honestos, però soroll al cap i a la fi.

L'actució dels Barricada, memorable, malgrat tot

I deix els postre per al final. Per anar-nos-en amb un bon sabor de boca. Els Barricada sense dubtes, foren el millor de tot aquest oblidable cinquè concurs. Com deia al començament un grup no pot fer res si el públic puja a l'escenari i comença a *sobarlos*, com va dir el Drogas. Varen agradar, amb un rock directe, espontani, agressiu, amb molta frescor (en les dues accepcions del mot). Aquests pamplonesos, amb quatre dics de llarga durada, varen ser interromputs dues vegades per grups de gent que pujava a l'escenari i tocava els equips de so. A moments, ni tan sols se'ls veia.

I acab, és clar, maleint els inbècils que pugen a l'escenari, els qui no saben beure, els *cutres*... Recoman bombardejar els 40 criminals i anar a veure el film *Round Midnigt*, tot un deure per a la gent a la qual li agradi el Jazz. (Què és això del jazz? demanaran els *cutres*.)

El rock és mort a l'illa. Millor dit, mai no ha nascut. M'han dit també que a la pèrfida Albió la van a veure els Purple executius de quaranta anys. Per aquestes latituds són molt més modestos. Me'n record d'un acudit de Mingote en el qual es veuen dues velletes assegudes i una li diu a l'altra: "tu amb qui vas, amb els punkis o amb els heavis?."

CINEMA

MARLOWE, PHILIP MARLOWE

JAUME OLIVER I ADROVER

Raymond Chandler era de Chicago, però de jovenet va viure a Angleterra, on estudià al Dulwich College. Va tenir molts d'oficis, fins que es va decidir per la literatura. Fou mestre d'escola, soldat canadenc, comptable, estudiant de pilot,... Des de l'any 1939 fins a la seva mort, ocorreguda l'any 1959, va viure a Califòrnia i això es reflecteix a les seves obres. Entre els seus llibres més coneguts cal destacar: *Trouble is my Business, The High Window, The Big Sleep* i *The Little Sister.*

Chandler va tenir una vida molt lligada al cinema, no només varen passar al cel.luloide algunes de les seves novel.les, sinó que ell mateix va escriure guions i arguments originals. Féu el guió de *Double indemnity (Perdición)* que, segons la novel.la de James M. Cain, dirigí Billy Wilder. O el d'*Strangers on a train (Extraños en un tren)*, amb un text de Patricia Highsmith, que va dirigir el gran Alfred Hitchcock.

Philip Marlowe és fill del món particular, nocturn, crític, idealista, marginal, i extremadament irònic i dur de Raymond Chandler, pare indiscutible, juntament amb Dashiell Hammet de la novel.la "negra". Chandler és avui considerat com a un dels mestres de la literatura, sense qualificatius.

Marlow lluita contra el món, contra la societat, contra el capitalisme, contra ell mateix. Marlowe és un solitari, un lluitador no massa alegre, un hoste de la nit i de les tenebres.

Cronològicament, el primer Marlowe cinematogràfic fou Dick Powell, que, de ser un blan cantant dels musicals de Bugsby Berkeley, devers l'any 30, passà a ser el rastrejador dur creat en les ressaques chandlerianes, a aquella primera adaptació de *Farewell, my lovely* que va dirigir Edward Dimytryk: *Murder my sweet (Historia de un detective).* Amb Annie Shirley i Claire Trevor com a co-protagonistes. L'any 1946 arribà Bogart, sens dubte el més celebrat de tots els Marlowes cinematogràfics, però no el millor, fou a l'obra mestra de Howard Hawks: *The big sleep (El sueño eterno).* Tenia per co-protagonista la seva parella perfecta: Lauren Bacall, i també cal destacar dues excel.lents secundàries: Dorothy Malone i Martha Vickers. Si bé és necessari assenyalar que no es tractava d'un Marlowe pur, Bogart no va poder evitar veure's molt influenciat pels seus personatges anteriors, i sobretot no es pogué treure del damunt el seu paper de Sam Spade a la també obra mestra: *The maltese falcon*, que anys abans dirigí John Huston.

Després arribà el sofisticat Robert Montgomery que a *The Lady of the lake*, dirigida per ell mateix, només es deixava veure quan la seva imatge es reflectia a un mirall. Era una pel.lícula narrada des del punt de vista de la càmera, la seva mirada substituïa la del protagonista. George Montgomery fou el Marlowe següent a un títol inèdit entre nosaltres: *The brasher doublon*, i del que no en sé absolutament res. Vint-i-dos anys en blanc separen aquesta interpretació de la següent, quan l'any 1969 el trobam a la irònica pell de James Garner, un gran actor que passarà a la

història només per la seva cara bonica, és el film *Marlowe (Marlowe, un detective muy privado)* dirigit per Paul Bogart, basat en la novel.la: *The little sister.*

I a continuació el sempre polèmic i genial Robert Altman el posa dins Elliot Gouls, un Marlowe transplantat als anys 70. És la versió més desencantada, crítica i mordaç de la societat que ha protagonitzat aquest anti-heroi urbà, és *The long goodbye (El llarg adéu*, emesa per la televisió nacional a l'espai Cinema-3 dia 13 d'abril de 1987). I és, tal vegada, el Marlowe més fidel a l'original. L'any 1976 arribam a *Farewell, my lovely (Adiós, muñeca)*, protagonitzada per un magnífic Robert Mitchum. Ambientada als anys 40 fou dirigida per Dick Richards, Mitchum és un Marlowe envellit i atípic que compta com a partenaire amb una Charlotte Rampling només comporable amb la Lauren Bacall de *The big sleep.* I, per primera vegada un actor repeteix com a Marlowe, l'any 1978 interpretà una segona versió del film de Bogart. Però aquí Mitchum no és Marlowe, la seva interpretació és oblidable per insípida.

Fins enguany ningú no s'ha tornat atrevir a revisar aquest personatge per a la pantalla. Però Philip Marlowe és molt més que un personatge de ficció, el podríem reconèixer a qualsevol local nocturn per a addictes al jazz. Té 42 anys i procura viure en llibertat. Cabells negres, grisos segons on, ulls marrons i fa un metre vuitanta. Pesa vuitanta quilos, odia la pasma i és detectiu privat. Passa la meitat de la seva vida a la presó i l'altre en ficar-se en embolics. Viu al 315 Cahuenfga Building, Hollywood, per damunt del Hollywood Boulevard i prop d'Ivar. El seu telèfon és el GLE-7537. Els actors que l'han interpretat s'han hagut d'enfrontar amb aquest mític detectiu, que és viu en els somnis tumultuosos de qualsevol alcohòlic vocacional.

Cal assenyalar, per acabar, que Raymond Chandler sempre va pensar que el millor actor per interpretar el seu personatge era Cary Grant. És una autèntica desgràcia no haver tengut l'oportunitat de veure'l en aquest paper.

LLIBRES

TRIA DE NOVETATS

***25 anys de la nova cançó a Mallorca*, Joan Manresa. Ajuntament de Palma, 1987.**

Enguany es compleixen els vint-i-cinc anys de l'inici a Mallorca del moviment de "la nova cançó". Per aquest motiu (important per a la nostra Cultura) l'Ajuntament de Palma ha publicat el llibre de Joan Manresa *25 anys de la Nova Cançó a Mallorca*, en el qual es fa un repàs molt ben estructurat del que ha estat aquest fenomen a la nostra illa.

La nova cançó fou un moviment musical que a Mallorca es trobà amb molts d'obstacles. Molts més que a la resta de llocs dels Països Catalans. I la impossibilitat de poder separar el moviment a Mallorca de la resta dels territoris, justifica que el llibre comenci amb una explicació de com foren els inicis fora de l'illa.

El llibre en si enumera tota una sèrie de dades seguint un ordre cronològic. Més que comentaris hi abunden els fets, que al cap i a la fi són el que, per ventura, més interessa, en un volum que analitza els 25 anys de tot un moviment cultural.

L'estructura del llibre és correcte. Després de l'esmetada explicació general, segueix amb diferets apartats referents, ja sí, a Mallorca. Hem d'assenyalar que de tots els noms propis d'aquesta "aventura", Maria del Mar Bonet hi destaca amb un capítol monogràfic.

Per altra banda crec interessant ressenyar el fet d'incloure les lletres de les cançons més significatives (a judici de l'autor, clar), així com també discografia, per tal que els no iniciats tenguin una base per començar a conèixer aquest fenomen tan important i significatiu de la cultura del nostre país.

Gabriel Àngel Vich i Martorell

***L'octau Por*. Butlletí Oficial de la nova degeneració Poètica.- Palma, març 1987.**

Aquest és el número 8 del *Butlletí de la nova degeneració poètica* i que correspon al número de febrer i de març d'enguany.

Aquesta revista és l'òrgan d'expressió d'un bon grapat de joves creadors de Palma i està redactada en català i en castellà.

Aquest fet de la "degeneració poètica" ens suggereix un assaig de revisió de la poesia, de la cultura en general, que és oficial, encabida ja dins els obscurs camins dels interessos; és un intent gairebé subversiu de trencar la poètica consagrada i fer-ne colar una altra que neix sota el signe de la contestació i de la marginalitat com a llocs de la llibertat poètica i de la paraula creadora. A aquest objectiu, hi ha un valuós ajut dels dibuixos que il.lustren els texts.

En fi, es tracta d'una revista ben endreçada que connecta amb les expectatives dels joves creadors que arreu esperen una oportunitat de dir la seva en l'asfixiant món cultural que ens envolta.

Esperam que, de cada cop més, s'utilitzi la nostra llengua en les planes d'aquesta revista i amb això contribueixi a redreçar la nostra cultura.

Gabriel Seguí

***El Gat Fagí i altres històries de l'Albera*; Joan Tocabens. Llibres del Trabucaire, Editorial nord catalana.**

Joan Tocabens neix al Portús el 1940 de pare rossellonès i mare empordanesa. Fa els estudis a Montpeller i el 1969 és nomenat professor a l'Escola de Mestres de Perpinyà.

Sis textos, sis històries, realista ("L'Incendi"), commovedora ("Polsós"), alegre ("El foc de Sant Joan", "La festa de l'Albera"), emocionant ("La mort del toro de Panissars"), divertida ("Gitano").

L'heroïna del llibre queda encara i sempre a l'Albera, muntanya màgica, paradís dels infants, muntanya tràgica devastada pel foc, muntanya ben viva, refugi dels animals.

Llibre d'aventures i d'humor, on tanmateix l'acció i el riure no esborren mai el sentiment. Llibre escrit en una llengua rica i saborosa que l'autor posa a les fonts mateixes del seu poble, i en un estil sinzill i vigorós.

Tota la memòria viva d'una generació sorgeix aquí per la gràcia de l'escriptura i se'ns endu irresistiblement pels camins de la nostra infància...

T.H.

Llibreria Jaume de Montsó

Pasatge Joan XXIII, 1-B
"Los Geranios"
Tel. 22 19 31
07002 PALMA DE MALLORCA

CRE·A·CCIÓ

Universidad de Palma de Mallorca
BIBLIOTECA
Escuela V. Formación E.G.B. Baleares

2.on premi color

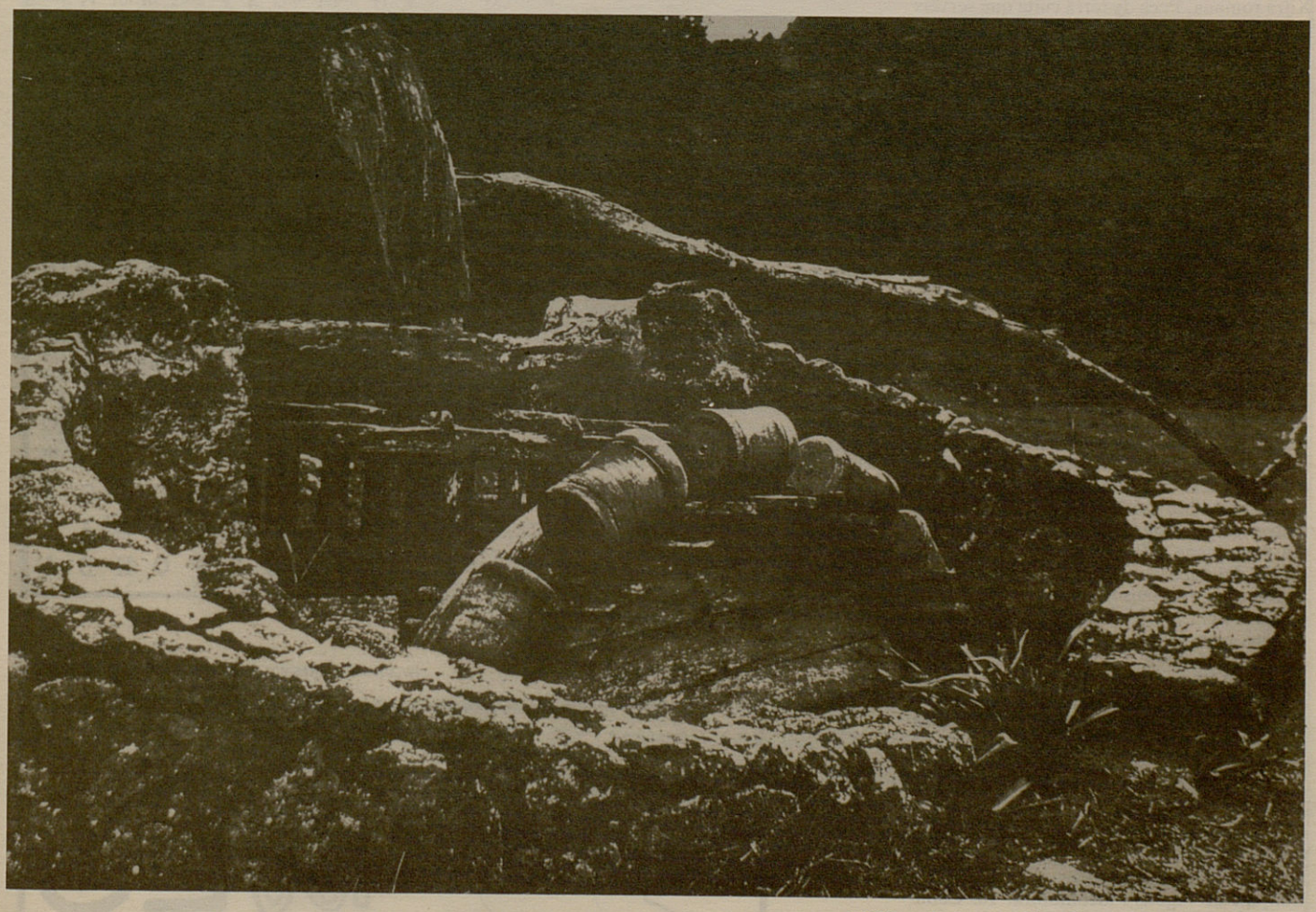

Millor fotografia d'arquitectura rural

Fotos del Concurs de muntanya (GEM)

◀ 1.er premi color

PASSATEMPS

BERNAT J. AMENGUAL

EL MIRALL-GRAMA

Es fa com un encreuat, però el final de cada mot s'indica amb una barra gruixada. Quan hi ha frases o grups de paraules, les fletxes indiquen la direcció que ha de seguir. En haver acabat trobareu el nom d'aquesta revista, EL MIRALL, en diagonal, com a una sopa de lletres.

HORITZONTALS

1: Població d'Eivissa. 2: Dia i mes del dia actual. Que es mou amb facilitat i rapidesa. Malaltia nerviosa també anomenada ball de Sant Vito (en plural). 3: Conjunció copulativa. Pronom personal. Continuació del 2 horitzontal. Consonant. 4: Marilyn Monroe, Greta Garbo, Brigitte Bardot, Bo Derek. Preposició. 5: Tumbaga posada al menovell. Ase gros. Matrícula de Lleó. Abreviatura de doctor. Consonant. 6: Substància que es treu de l'aigua de mar. Planta aromàtica i medicinal de flors d'un color blau violat. Nota musical. Conjunció disjuntiva. Pronom personal. 7: Xifra romana. Peça de terra cuita que serveix per fer la coberta d'un edifici. Matrícula d'Islàndia. Autor teatral mallorquí contemporani. Lloc de l'església destinat als cantors. 8: Vocal. Contracció gramatical. Xifra romana. Continuació del 5 horitzontal. 9: Consonant que és muda a final de mot. Poble mallorquí. Metall preciós. Que no és banyat ni humit. Metre. 10: Matrícula de Biscaia (al revés). Dit del dia clar, sense níguls ni boira. Preposició. Vocal. Determinat numeral. Cadascun dels elements filiformes dels teixits orgànics. 11: Vocal. Continuació del 2 vertical. 12: Continuació de l'u vertical. Cautela, ponderació, enteniment, sensatesa.

VERTICALS

1: Poble mallorquí. 2: Aeroplans i ferrocarril. 3: Nus petit. Vocal. Llibre de mapes. Cinccents. 4:Pepes manipulades que poden fer teatre infantil. Símbol químic del neó. Vocal. 5: Societat limitada. Mullar, xopar. Contracció gramatical. 6: Prefix d'origen llatí. Continuació del 5 horitzontal. Lloc on és Déu i els beneurats. 7: Mou-la, remena-la. Organització Americana d'Estats. 8: Ciutat francesa, capital del departament de Gard, antigament anomenada Nemausus. Cristalls. 9: Símbol químic del tal.li. Matrícula d'Espanya. Al.lots, nins, infants. Desena lletra dels alfabets fenici i hebraic. Cent. 10: Natural d'Occitània. Mil. Ciutat antiga, famosa per la batalla contada per Homer a *La Ilíada*. 11: Nord. Part extrema de l'aparell de l'oïda. Existeix. Matrícula de Madrid. 12: Nom de dona d'origen grec que vol dir "pau". Instrument que serveix per debanar i fer troques. Símbol químic del fluor. Vocal. 13: Pronom reflexiu. Continuació del 4 horitzontal. 14: Preposició. Continuació del 2 horitzontal. 15: Folgança, esplai, esbargiment, solaç. Xifra romana. Conjunt de vagons i locomotora. 16: Continuació del núm. 1 horitzontal.

DIAGONAL

Nom d'aquesta revista: El Mirall.

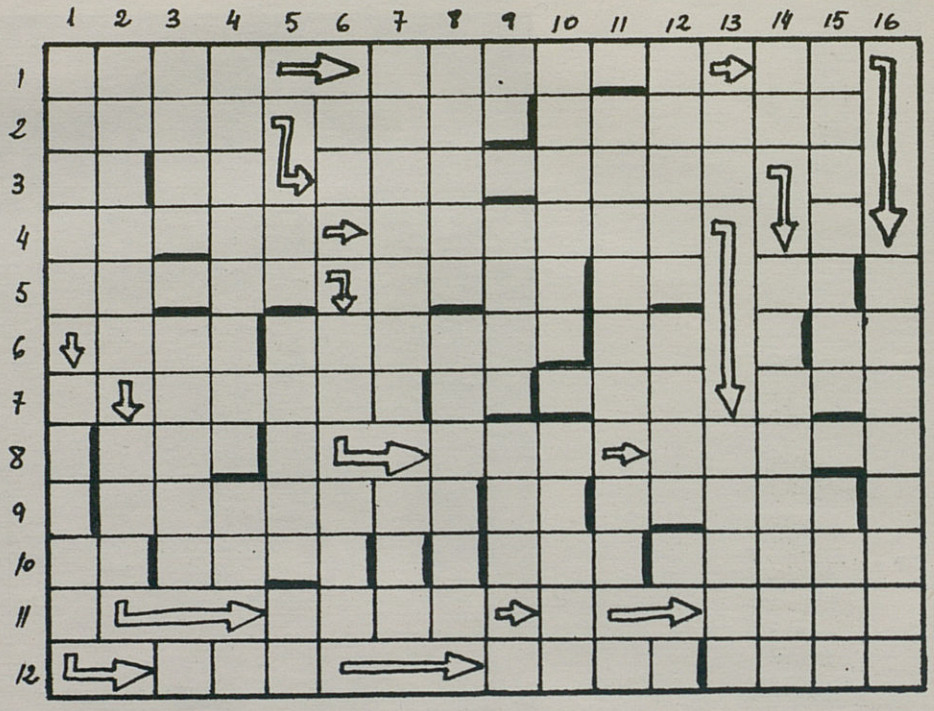

SOLUCIÓ

Horitzontals
1:Sant Antoni de. 2: Avui. Agil. Corees. 3: Ni. Et. Dimecres. B. 4: Totes tenien. A. 5: Anell. Asot. Le. Dr. P. 6: Sal. Salvia. La. O. Jo. 7: M. Teula. Is. Mas. Cor. 8: A. Als. C. Dit petit. 9: R. Manacor. Or. Eixut. M. 10: Ib. Serè. A. E. Dos. Fibra. 11: A. Ales i tren. 12: Del Camí. Seny.

Verticals
1:Santa Maria. 2: Avions amb. 3: Nuet. E. Atlas. 4: Tiitlles. Ne. E. 5: SL. Sucar. Al. 6: Ad. Al. Cel. 7: Agita-la. OAE. 8: Nimes. Vidres. 9: Tl. E. Nois. Iod. C. 10: Occità. M. Troiaí 11: N. Orella. Es. M. 12: Irene. Aspi. F. I. 13: Es. Exits. 14: De. D'octubre. 15: Esbarjo. I. Tren. 16: Portmany.
Diagonal
El Mirall (comença al 12 horit. - 5 vert.)

SOPA DE LLETRES

13 comarques de Catalunya i Catalunya Nord. En acabar podrà fer una frase amb les lletres que sobrin.

V	A	L	L	D	A	R	A	N	S	S
O	N	A	L	T	R	I	E	E	S	C
A	B	T	V	O	M	P	N	A	R	G
D	Q	A	U	A	E	O	S	O	C	A
E	U	R	G	E	L	L	A	L	V	R
U	T	O	A	E	L	L	A	L	N	R
G	E	I	C	S	S	E	E	E	E	O
R	L	R	V	A	L	S	L	S	E	T
E	A	P	E	N	E	D	E	S	S	X
B	P	I	R	I	E	L	C	O	A	A
P	C	I	R	E	M	P	O	R	D	A

SOLUCIÓ: Emporda, Rosselló, Garrotxa, Selva, Urgell, Barcelonès, Vallès, Ripollès, Bages, Priorat, Vall d'Aran, Penedès, Berguedà.
FRASE: Són altres comarques catalanes: el Vallespir i el Capcir.

JEROGLÍFIC

On va veure l'anunci?

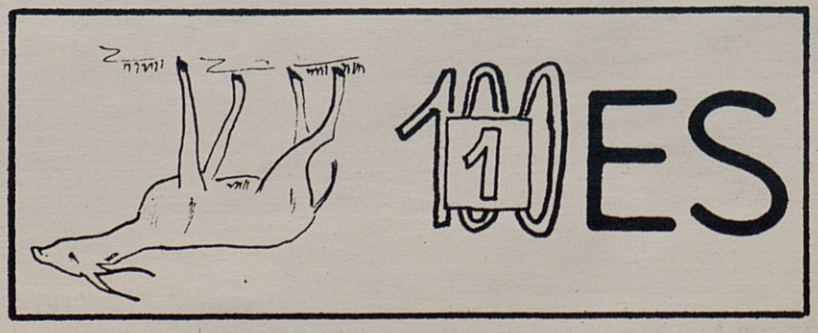

SOLUCIÓ: A les agències ("alesag" -"gasela" al revés-; en C, I; ES).

6a
OBRA GRÀFICA

Litografies, Gravats, Xilografies, Bibliofília

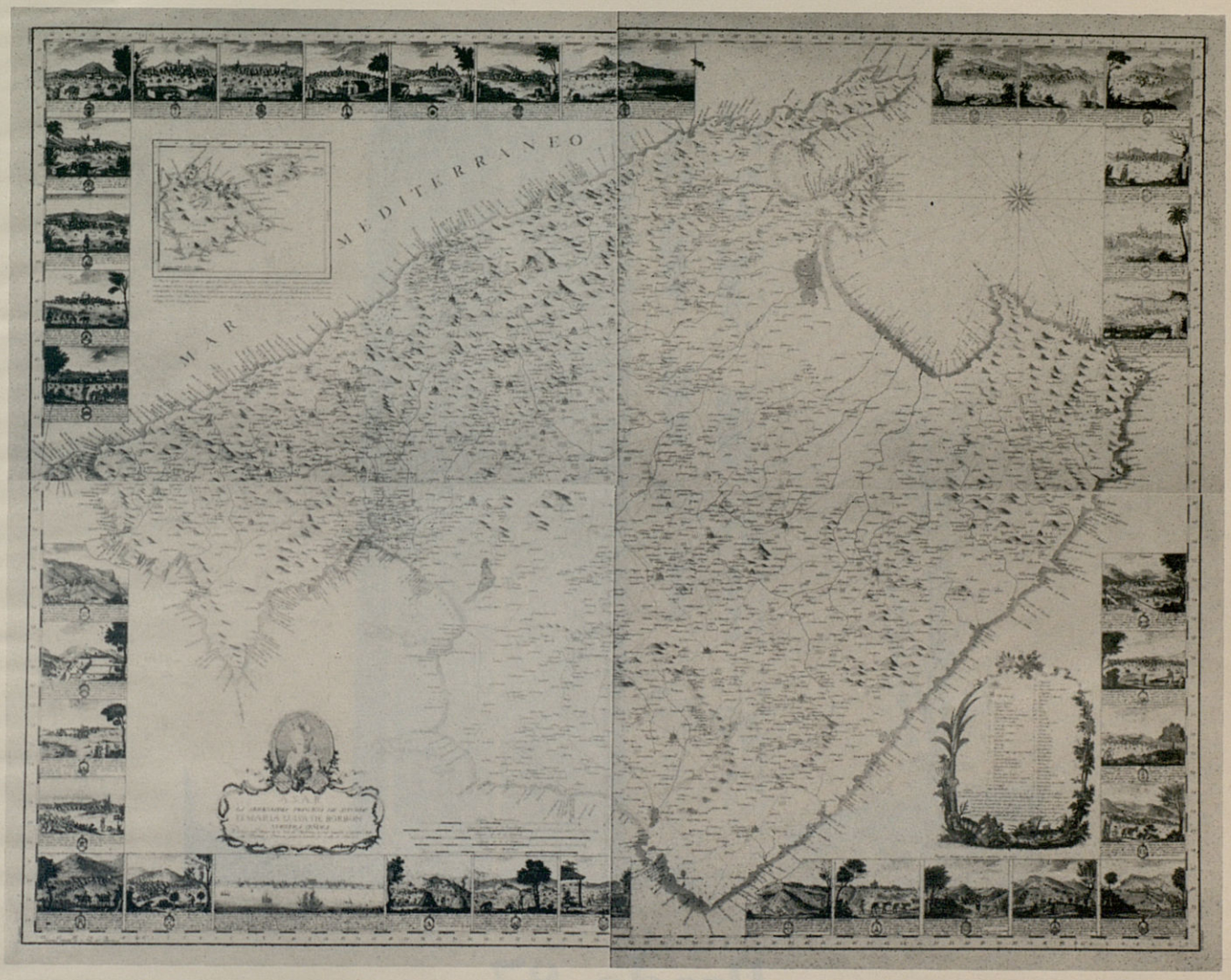

Estampació Mapa Cardenal Despuig II Centenari, realitzada amb les planxes originals.
Edició limitada a 75 exemplars.

Obra de:
MAGÍ BALETA · MIQUEL BARCELÓ · JOAN BENNÀSSAR · ENRIQUE BROGLIA · MIQUEL BRUNET · RAMON CANET · PEP CANYELLES · MARIA CARBONERO · PEP COLL · ANA COMELLAR · CRISTINA ESCAPÉ · JOAQUIM ESCUDER · SOL FÀBREGA · ESPERANÇA GARCIA · JOAN GOMILA · ELLIS JACOBSON · RAFEL JUAN · ALEIX LLULL · MIRÓ LLULL · JULI RAMIS · J. CARLOS REGO · MANOLO REY · JOAN RIUTORT · ROCA FUSTER · HORACIO SAPERE · TOLO SEGUÍ · FEDERICO SOBERATS · ANTONI-O SOCIES · ALICIA VELA · LUIS VIVES · XAM

Suscripcions i venda: C/. Puresa, n.º 8 i C/. Pont i Vich, n.º 6-A - Tel. 72 57 61
Palma de Mallorca

XIX UNIVERSITAT CATALANA D'ESTIU

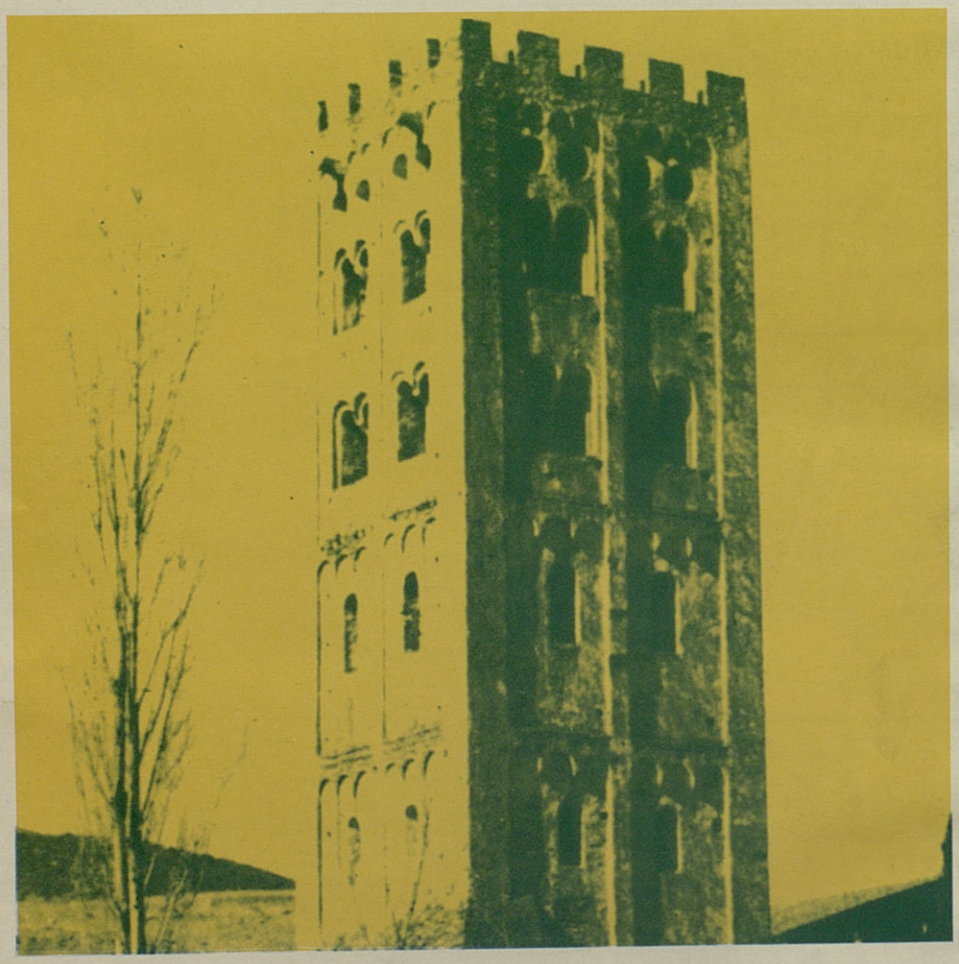

Prada 87

16-26 d'agost

INFORMACIÓ I MATRÍCULA

Obra Cultural Balear
Carrer de la Imprempta, 1. 07001 PALMA DE MALLORCA.
tel. (971) 72 32 99, i a les seves delegacions territorials.

PREUS

Matrícula: 500 francs francesos
Estada: 1.100 francs francesos
Preu total: 1.600 francs francesos